

چينياتيا ههفرکي د توخم و تهکنیکا درامايي دا دهقي درامايي "خهونا سهيدايي هيژا" يي (زياد عابد) وهک نمونه

م. د. عبدالرحمن عبدالغفور حسن، بشکا زماني کوردی، زانکوي نهروز، دهوک، ههريئا کوردستانا ئيراق

کورتيا فهکوليني:

ئهف فهکولينا ل ژير ناڤي "چينياتيا ههفرکي د تهلمينت و تهکنیکا درامايي دا، دراما خهونا سهيدايي هيژا وهک نمونه"، ههولدا نهکه ژبو ديارکنا پهيوهنديا توخي ههفرکي لگمل توخم و تهکنيکين ديترين درامايي. ژلاني چينايي و باندور و ههبوئيغه، ههرديسان چاوانيا بکارتينا ههفرکي وهک تهلمينت سهرهکي دکهشهکنا درامايي دا، پهيوهنديا وي ب (دهق، روويدان، کارهکهر، فهکيران، دهم و جه) يغه. ژلايهکي ديتره، دکمل تهکنيکين درامايي وهک (گري، ديالوک و مؤنولوک) يغه. دقي فهکوليني دا، دراما وهک چهک و پيناسه، ديروک، جور، تهلمينت و تهکنيک هاتينه وهگرين. ههرديسان ناساندنا چهکي ههفرکي و چاوانيا تیکهلبونا وي دکمل توخمين ديترين درامايي. زندهباري شروقهکنا پراکتیکی ژبو دهق، روويدان، کارهکهر، فهکيران، دهم، جه، گري، ديالوک و مؤنولوکي ديارچين دراما نافري دا. ب مهبستا ناشکرکنا چينياتيا ههفرکي درامايي دا و پهيوهنديا وي دکمل تهلمينت و تهکنيکين وي. دنهجام دا ديارديت، کو ئهف دراما مه ب نمونه وهگرين، ب شيوهيهکي سرخ راکيش و بالکيش و ژ نهجم و سهدهمين وان ههموو روويدان و دوخين کارهکهر تيدا دهرابزووين و ناستي فهکيري و دهم و جمين وي و گري و ديالوک و مؤنولوک، هيلايه ئهف درامايي ژدايک بيت. ب ريکا وي گاريگهرييا مهن نهوا ههفرکي هه ل سهر ههموو ستراکچهری درامايي. ديارديت کو ههفرکي برپا زينديمانا درامايي يه، پهيونديهک راستهوخو و گاريگه ل سهر ههموو تهلمينت و تهکنيک ههيه.

پهين سهرهکي: دراما، ههفرکي، تهلمينت و تهکنيکين درامايي، خهونا سهيدايي هيژا، زياد عابد.

1. پيشهکي:

ههفرکي، ئيکه ژ توخمين ههره گرگ ددرامايي دا، ب برپا پشتا دهقي و شهنگستي سهرهکي يي ئافابون و گهشهکنا درامايي دههته ناسکر. ههفرکي، واته ناکوکي يان دووبهرهکي، ژ نهجمي ههبوونا دوو ئاراستهيان و ليکدان و بهرکهفتا وان پهيداديت. دراما وهک ئيک ژ ژانرين ههره کهفتين نهدهي، ژ کومهکا تهلمينت وهک (دهق، روويدان، کارهکهر، فهکيران، دهم و جه)، ههر ديسان ژ هندک تهکنيکين وهک (گري، ديالوک و مؤنولوک) يي پيکدهيت. ب تيهریوونا سهردهم و قوناغين جوداجودا، ئهف توخم و تهکنيکي ژي هاتينه گوهارن. لي تشتي گرگ و گاريگه ههفرکيه. چونکه ههفرکي فلف و بزوينهري فان ههموو تهلمينت و تهکنيکانه. ب ههبوونا ههفرکي ئهقن ديتر ههمي گهشي دکهن و پيشدا دچن و ژ سهدهمي ههفرکي نهوا ژي ژدايک دين و زينديبوونا خو ديارين. ههفرکيا درامايي خودان بهها و ئيستاتيکا و دهرپينين هونهري و جوناکاريه. زندهباري گریدانا وي يا موک ب ژيانا مروقي شه. لهورا، تيکهلهکنا وي دژانرهکي گرنگي وهک درامايي دا گاريگهرييا وي زندهتر بهرجهسته دکهت و رههدين هزري يي بهرفرههتر ل بهرامهر وهگرگي فهدکته.

ههفرکي درامايي دا، ب چهندن ئالافان پهيداديت، وهک ههبون و پيشداچونا روويدانان، يان ب ريکا ديالوک و مؤنولوکين کارهکهران، يان ژي بهرسف نهدان و يي دهنگيا وان. ههر ديسان ب ريکا تيهریوونا دهمي (بوري، نها، دهاقي) و پيکهاته و سينوگرافيا جحي، زندهباري فهکيران و لفين و زينديبوونا گري و پلوقي. ئهفه ههمي ويچهندي دکههينت کو ل ههمي سهردهمان چ دراما يي ههفرکي ژدايک نهبووينه و نين. ب گوتنهکا دي، ههفرکي گوههر و بنيات و شهنگستي تيکستي درامايه، تيکهلي چينايي و ههبوونا تهلمينت و تهکنيکين وي ديت و پهيونديهک موک دکمل ههميان ههيه و نهوان پيکفه گريدهت و گهشه دکهن و ئافاهي گشتي پيکدهين. ههفرکيا درامايي، ههر ژ خالا دهستپيکرنا درامايي نهوا ژي دههته قادي. واته ههبوونا ههفرکي دهستپيکرنا روويداني و دانوستاندنا کارهکهرانه. شارندن و تونديا وي پلوت دکههينه تروپي. ههر گافهکا ههفرکي بهرهف هينديووني يان نهماي چوو، ل وي دهمي دوماهیکه. ئهفه گرنگي و بههاني ههفرکي ددرامايي دا دياردکته. ئهف فهکولينه ل سهر دوو تهوهران هاتيه دابهشکر. تهوهری ئيکههين تايهته ب درامايي شه وهک پيناسه، ديروک، جور، تهلمينت و تهکنيک. تهوهری دووهمين ههفرکي و چينياتيا وي دنهلمينت و تهکنيکان دا ب خوڤه دگريت. زندهباري نهجم و ليستا پهراوير و ژندهران.

2. تهوهری ئيکي: چينياتيا درامايي:

1.1. دراما وهک تيکهه و پيناسه:

دراما ئيکه ژ ژانرين نهدهي يي ههره کهفتار و گرنگ و بهربهلاف. ههر ژسهردهمين کهفتين مروفايهتي چ وهک ريورهسمين ئاييني يان لفين و کريارين ئيستاتيکايي تا سهردهمين ههفجهرخ ههبوونا خو پاراستيه. ئهف زارافه ههر ژکهفن دا مشتومر ل سهر ههبوويه. "پهيا دراما ئانکو ديروما ژ پهيا (دراو - کار) يا گريکيا کهفن، ئانکو ب وانا (کارکن يان لفين) هاتيه، واته بؤ ههر کارهکي يان رويدانهکي چ ل سهر دهبي شاتوين بيت يان دژيانا مه يا روژانهدا بيت دهيت"⁽¹⁾. (دراما ژ کاري گريکي دراوو پيکهايه. ب وانا کارکن يان لفين دهيت)⁽²⁾. واته، زارافي دراما دهنهت دا،

زارافەكى يونانى ئىكەن. ب. واتايا كاركن و لىقنى دەيت. ئەرسىتىشكە مەنسە ئامازە ب. ئى زانپى ئەدەبىي كرىيە و دابەشكرن بۇ دانايە. "ئىزەيا يونانى ھاتىيە و واتەيا كرىنى دەستىنە. جۇرەكە ژ ھەر سى جۇرىن ئەدەبىي يە كۇ رەنگە دانائىي دكرنى دە دكەت و ل بەر چافان تىتە دەرباس كرن"(3).

دەربارەي يىناسەيىن دىراماين، چەندىن روھنىكىن جودا بۇ ھاتىنە كرن، وەك "بەرھەمىكى ھونەرىيە كە تىيادا لە رنى گىتوگوى كارەكتەرەكانى و كداريانەوۋە چىرۆكىك دەگىردىرەتتە، تىيادا ئەكتەرەكان دەچنە ناو دەورەكانىيەوۋە و لە سەر شاتو بەرامبەر يىنەران و لەبەردەم ئامىرەكانى و ئىنەگرتى تەلەفزىۋى و سىنەمايىدا بەرامبەر تەماشەكەران دەردەكەون"(4). واتە، دىراما وەك ھونەر چىرۆكەكە دەيتە زارەكرن و نىشاندان. ھەلبەتتە ئەقە وەك تىكەھى ھەقچەرخ بۇ دىراماين. "ئەم وشەيە بوو بە ناسنامەي ھونەرىكى گىرگ لە ھونەرەكانى ئەدەب، ئىستى بەندە بە شارستانىيەتەوۋە و قۇناغ بۇ قۇناغ لە گەلىدا پەرە دەستى و ھىيا لە مەزۇ و پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتتەكانى دەكات و بەناخى بووندا شۇر دەيتەوۋە و ھەزەندەكانى مەزۇ و جۈۋەلەكانى دەخاتە روو، رۇژ بە رۇژىش ئەركى ئىستاتىكى و كۆمەلەيەت زىاترى لەئەستۇ دەنرىت"(5). ب. بورىنا دەمى، پەيۋە دىراما ئىدى بۇ ژانرەكى سەرەخۇ و كارىگەر ھاتە دانان و باندۇرا خۇل سەر بەھا و پىرسىيىن كۆمەلەيەت دا كر. (دىراما ژ ئىكەرتتا ھندەك ئەلەمىنتىن ھەفدژىن داستانى و لىرىكى پىكىدەيت. لى ئە ئەدەبى داستانىيە و نە ھۇزانا لىرىكىيە، بەلكو ژانرەكى دىترى سەرەخۇيە)(6). ئەف بۇچوۋە زى تەكەزىل سەر وى چەندى دكەت دىراما نە داستانە و نە لىرىكە، بەلكو ژانرەكى سەرەخۇيە. "دىراما ئەو جورى ئەدەبىيە كۆيۈستى ب خەباتەك ب كۆم ھەيە و ژلاين ئىسسىنىقە ۋەكو جورەكى ئەدەبىيە كۇ ب يىشكىشكرن و نواندى ژلاين ئەكتەرەكانە و ل پىش چافىن تەماشەفانان، ب رىكا توخ و تەكىكىن جىاواز، دىتە جورەكى ھونەرى ژى"(7).

2.2 دىروكا دىراماين:

دىراما وەك ژانرەكى كەف، چەندىن قۇناغىن جودا دا دەربازىۋىيە، بۇ نمونە:

قۇناغا ئىككى: لاساكرن: دەسپىكا سەرھىلانا دىراماين دەسپىكەكا سادە بوو و ژ لاساكرنا دىاردىن سىروشتى پەيدا بوويە، چونكى مەزۇق دەستىپىكى فەرھەنگا وان يا زمانى يا كىم بوو. بىتى ژ ھندەك دىنگان پىكىدەت، لەورا مەزۇق وى سەدەمى پەنا بىرە بەر لاساكرنا دىاردىن سىروشتى داكو بىشەن دەرىپىن ژ ھەلچوۋىن خۇ بىكەت.

قۇناغا دوۋى: سەماكرن: سەما دەرىپىن ژ ھەلچوۋىن مەزۇق دكەت. و دىتە يىنگاكا ئىكى بەرەف ھونەرى قە. ھەست و ھەلچوۋىن ناخۇزى يىن مەزۇق ب رىكا ھندەك لىقنىن رىكەستى بوون. ئەقە ژى دىاردىن سىروشتى ئەوۋىن رىكەت تىدا ھەي دەھاتە ۋەرگىرن. د قۇناغىن يىشكەقتى تردا، موزىكى ژى رولى خۇ تىدا دىت. پاشان ماسك ژى ھاتىنە بكارىنان، چ بىرەنگىرنا سەرەخۇچافىن كارەكتەرەكان بىن يان ژى بكارىنانا كەفلىن كىيەۋەران.

قۇناغا سى: رىكەخەر: پىشتى پەيدا بوونا سەماكرن، موزىك و ئاواز كوتى. دىراماين پىشتى ب رىكەخەرەكى (كاهن) ھەبوۋىيە. تا ۋەكو فان رىۋەرەم و چالاكىان رىكىيخىت، ب شىۋەيەكى گونجاي سەرەخۇشتىن ل سەر بىكەت.

سەرەتەخام، پىشتى فان قۇناغان (گرى) ژى پەيدا بوو. ھەر چەندە دەستىپىكى گرى (چىرۆك) نىشەن يىدەنگ ھەبوۋىن، دسادە بوون، واتە، پىرانا فان چىرۆكان ل سەر نىچىرى بوون، پاشى بوو فەگىرانا سەرەخۇر كەسەكى مرى. ل دويى دا، ئەفسانە رۋلەكى گىرگ د ئافاكرنا دىراماين دا دىت. گرىيا شاتوۋى ژدايك بوو. ئەقە وەك لايەنى ناخەروۋى. ژلاين رەوتا خۇ يا دىروكىقە ژى، دىراما ل بابل ب رىكا ئەفسانە تەموز و سەرەسالا ئاكتوۋ سەرھىلانا. ل مەزۇ ژى، دىراما ل دور رىۋەرەمىن ئايىنى بوون، ل دور خوداۋەند (ئوزىرىس). ل دويى دا ل يۇنانى، ئاھەنگ و رىۋەرەمىن خوداۋەند (دىۋىۋىۋىس) و پەيدا بوونا (سىسپىس) ھۇزاقان. پاشان (ئەسخىلوس و يوربىدس و ئەرسىتوفانىس) ژى ھاتە قادا دىراماين. ل دەف رۇمانان ژى، ھۇزاقىن فىسپىن و ساتورا و چىرۆكىن ئەتىلانى دەستىپىكەك بۇ دىراماين دانان. دچەرخىن ناخەراست دا، سەرەراي دەستەلانا دىترى و پاشقەمانا دىراماين، ھندەك جۇرىن شاتوگەرىپن وەك (رەۋىشى، ژان و ئازاران، نەھىنى، خىزىر، قەشا و ناخەر ... ھتد). ژدايك بوون. ل سەردەمى رىنسانسى، دىراما ب زمانىن نەتەۋى ھاتە ئىسپاندان، دوۋىر ژ زمانى لاتىنى. ھەروەھا ژ تەخىن بىلد و تايەت بەرەف كۆمى قە چو، (تراژىدىا، شىفانىكى، ئىرودىتا، دىلارنى، ئۆپىرا، ماسك، تراژىكومىدىا) گەشەكرن. دچەرخىن رۋشەنگەرىيا ئەۋروپى ژى دا، (ئۆپىرا گەلەرى، كۆمىدىا ھەستدار، تراژىدىا خىزانكى، دىراما كوتى، مىلۇدرا، كۆمىدىا ب موزىك و ... ھتد) سەرھىلانا. تا دگەھىنە چەرخىن نوى و مودىرن، ژتەخامى ھەر دوو جەنگىن جىيانى و مال وىزانى و يىشكەفتىن دىۋارى زاستى و چەندىن گۇھارپىتن دىترى يىن گىرگ. ئىدى (شاتوگەرىپن سىياسى، دىراما دىكىۋىمىنتى، دىراما داستانى، شاتوۋا تىكەدر) پەيدا بوون و دىراماين گۇھارپىتن جوداجودا ب خۇقە دىتن و يىگەھەكى گىرگ بۇ خۇقە دىتتە و بەشەك ژ زىان سەردەم يا مەزۇق داگىرەكىيە(8).

3.2 جۇرىن دىراماين:

ب بورىنا دەم و چەرخان، دىراماين چەندىن گۇھارپىتن مەزىن ب خۇقە دىتن. ل ھەر سەردەم و قۇناغەكى، جۇر و تايەتەندىن جودا ھەبوۋىيە، وەك (ئەفسانە تەموز و سەرەسالا ئاكتو، خوداۋەند ئوزىرىس، خوداۋەند دىۋىۋىۋىس، خۇنۋاندىن دىترامى، تراژىدىا، ساتىر، كۆمىدىا، فىسپىن، ساتورا، ئەتىلان، فابولا، مام، پانتوما، رەۋىشى، ژان و ئازاران، نەھىنى، خىزىر، قەشا، ناخەر، شىفانىكى، ئىرودىتا، دىلارنى، ئۆپىرا، ماسك، تراژىكومىدىا، ئۆپىرا گەلەرى، كۆمىدىا ھەستدار، تراژىدىا خىزانكى، دىراما كوتى، مىلۇدرا، كۆمىدىا ب موزىك، شاتوگەرىپن سىياسى، دىراما دىكىۋىمىنتى، دىراما داستانى، شاتوۋا تىكەدر ... ھتد). لى ب شىۋەيەكى گىشتى، دىشان دايە دىراما بۇ سەر چوار جۇرىن سەرەكى و كارىگەر دا بىتە دابەشكرن:

3.2.1 تراژىدىا:

تراژىدىا دىنەرەتدا ژ پەيۋەگىرىكى "τραγῳδία"(9) ب واتا (ستىرانا بىزنى Goat-song) ھاتىيە، كۇ پەيۋە (تراژوس) ب واتا بىز دەيت، پەيۋە (ئود) ب واتا ستىران. ئەرسىتىشكە مەنسە ئامازە ب تراژىدىاين كرى، ب باۋەرىيا وى ھەستىن دىلشەمانى و ترسى بىنەرى بىز دىتخىت. تراژىدىا دەروۋى مەزۇق ژ خراي و توندىن تافىلەكەت. تراژىدىا لاساكرنە، كارەكتەرەكان وى بەردەۋام دەفەركى دانە. چارەشەسەكى كارەسات و مەرگەسات چافەرى دكەت.

2.3.2. كومېدىا:

د بېنەرەتدا "كومېدىا" κωμωδία پەشەكا گرىككە⁽¹⁰⁾، ژ پەشېن (كوبوس) ب واتايا ئاھەنگ يان گوند. (ئودى) ب واتايا ستران پىكدهيت. ئەرسىتى ب سترانا گوندا نافدەر. لى پراتىيا فەكولەرىن نوى ب (سرودا يى دەھمەن) نافدەكەن، ب تايەت دقۇناغىن دەستپىكا كومېدىايى دا، ژسرودىن پەرستنا خوداوند (ديونوزيوس) بون. كومېدىا لاسايىكرنا كەسائىن نەزىن، ھەندەك پىراپوون دېنە ئەگەرى كەننى. ھەردەم شانۆگەرى ب دلخۇشى ب دوپماھىك دەيت.

3.3.2. مېلودراما:

مېلودراما زارافەكە ژ دوو بېرگان پىكدهيت، (Melo) ب واتايا موزىك، (Drama). ھەر دوو پىككە واتايا دراما ب موزىك دگەھىن⁽¹¹⁾. ئەف جۆرى درامايى زىدەتر دچەرخى ھەژدى دا گەشەكر. تىكەلە ژ روويدان و لىفنىن تراژىدى و كومېدى. رژدى و پىكەن سىپايى روويداننى وى نە. باشى و خرايى تىدانە.

4.3.2. مۆتودراما:

ئەف تىكەھە ژى، دېنات دا زارافەكە گرىكى يى كەفنا. ژ دوو بېرگان پىكدهيت (Mono) ب واتايا ئىك يان ئىكانە، (Drama). واتە دراما تاكە ئەكە⁽¹²⁾. ژپىشكەكى بىننى پىكدهيت، يا كورت و پوختە. كارەكەرك بىننى دناخىت و دانوستاندنى دكەت. ل سەدى تۆزدى ل ئەوروپايى گەشەكر. دىت ھەندەك ئەكەرىن دىتر ژى ل سەر دەپى شاتونى دېژدار بىن، لى نابىت دانوستاندنى بىكەن، بەلكو تەنھا ئىك كارەكە زارافەكرنى دكەت.

4.2. تۆخىن درامايى:

دراما ۋەك ژانرەكى ئەدەبى، ژ چەندىن توخم و رەگەز و ئەلەمىنتان پىكدهيت، ھەر ئىك ژوان ب رەنگەكى گرىكى و باندۇرا خۇ ھەيە. نەبوون يان لاوازييا ھەر ئەلەمىنتەكى، دېتە سەدەمى ژدايك نەبوون يان لاوازييا درامايى.

1.4.2. تىكىست (دەق):

"تىكىست يان دەق (TEXT) دېنەرەت دا پەشەكا لاتىنىيە ژ (TEXTUS) ھاتىيە ۋەرگىن، يان ژ كارى (TEXTERE) بەواتا (چىن، تەنېن، تەونكرن)"⁽¹³⁾. "ژلايى فەرەنگى ھە، زارافى (TEXT) يان (TEXTE) ژ پەيلا لاتىنى (TEXTUS) ياحاقى، ب واتا رىسېن، ئەوا ژلايى خۇفە ژ پەيلا (TEXTURE) ھاقى ھەر ب ھەمان واتا، لىوېف واتا وى د بىنايى لاتىنى دا، تىكەل بونەكا نىشانە و پىكەتە و واتايىن جىاۋازە"⁽¹⁴⁾. چەمكى تىكىستى ب بوورينا دەمى گۇھارتى ب سەردا ھاتىيە و ل دوېف قۇناغىن جىۋاز تىكەھى خۇ گۇھارتىيە و بىناسىن ھەمە جۇر بۇ ھاتىيە كرن. بۇ غوونە (تىكىست ژ زارافىن ھەرە بەرەلەفە ل دەف ئىسكاران، تەمامكەرا پروسىسدا ھاتىيانا ئەدەبىيە. ل دەستپىكى ئىسكار، ل دوېف دا تىكىست و پاشان ۋەرگى)⁽¹⁵⁾.

كەۋاتە، پروسىسدا ھاتىيانا ئەدەبى خۇدان سى جەمسەرىن سەرەككە، يى ئىكى ئىسكارە، يى دوۋىن تىكىست ژدايك دىت، يى سىي دىت ۋەرگەك ھەيت. ب نەبوونا ئىك ژفان ھەر سى جەمسەران چ ئەفراندن پەيدا نابىن. د رافەكەنەكا دىتردا دەربارەى چەمكى تىكىستى زاپىر رۆژبەيانى دىترىت "دەق ئەو (شت) ەيە كە مەۋف دەپتە سەر شتەكانى دىكەى وجود، ۋەك ئەۋەكانى دىكە بوۋىنىكى ھەمىشەى دەداتى"⁽¹⁶⁾. ھەرۋەدا دىفۇاد رەشىد ژى چەند بەھايەكان بۇ تىكىست ددانىت و دىترىت "ھەر دەقكى ئەدەبى پىكەتەيەكە لە كۆمەلى بەھاي ھونەرى و مەۋقايەتى، چۈنكى چەندەيەكى ئامادەبوۋى رەگەزەكانى ھەر يەك لەم بەھايە رۆلى خۇى ھەيە لە سەنگ و پىنگەى بابەقى ۋەنەرىيەنى دەقەكە"⁽¹⁷⁾. تىكىست ژ ھەر دوو لاياشە يا گرىنگە چ فۇرم بىت يان ژى واتا بىت. تا ۋەك تىكىستى ئەدەبى يى نەمىر بىت (چاۋان گۇتن – فۇرم -) و (چ گۇتن – واتا- ھەر دوو دىكرىن.

2.4.2. روودان:

ئىكە ژ ئەلەمىنتىن ھەرە سەرەكى و گرىنگ، د زمانى ئىنگىلىزى دا (Event) و دزمانى عەرەبى دا ب(الحدث) دەيتە نىاسىن. ب ئىك ژ بىنەمايىن سەرەكى دەيتە ھۇمارتن دناف گەلەك ژ ژانرىن ئەدەبى دا مينا (رۇمان، چىرۆك، كورتە چىرۆك و دراما... ھتە). روودان پەيوەندىيەكا مۇك دگەل ئەلەمىنتىن دىتردا ھەيە، قەھرەمان يى روويدان ھەبوونا خۇ نىنە، روودان كاراكتەران ددەتە ناسكرن، ژ ئەنجامى رەفتار و ھەقدۇيا قەھرەمانان روودان دروست دىت. ھەر دىسان روودان و دەمى ژى، پەيوەندىيەكا پىككە گرېدايە ھەمى روودان د دەمەكى دا دەيتە ئەنجام دان. روودان و جە ژى، ھەر روويدانەكا ھەيت ل جەھكى روودەت، لەۋرا جىي چ بەھاي يى روودان نىنە. (جىرال د پرىس) ۋەك ئەرسىتوۋى ل بىناسا روودان دىترىت و دىترىت روودان زىخىرەكا پىككە گرېدايى يا بوۋىەرەنە، كۇ يەكگرى و واتادار لىوېف ئىك بېن ۋەك بەھايى و نىفەك و دوماھى⁽¹⁸⁾. واتە، روودان تىشتەكى تۇرمال و سادە نىنە، بەلكو ژ بوۋىەرەكى بىننى مەزىنرە ۋەشدارىن د پروسىسدا فەگىرانى دا دكەت، بەشدارىن ددەستپىك و دوماھى دا دكەت. ئەف تىكەھە بەرجەستە بوۋىە ب چەندىن نافىن جودا يىن ۋەك (روودان، ئىقتىت، سەرھاتى و بوۋىەر ... ھتە). يەكەمىن فەيلەسوفى گرىكى ب روودان دى ئەرسىتوۋ بوۋىە. چۈنكە ئەو ھزرىن رەخنەيى يىن بەرى ئەرسىتوۋى ھەبوون، تەنھا ھزرىن سادە و ساكاربوون. لى ئەرسىتوۋى ب ھوۋىر بەھسى روويدان كرىيە.

ب شىۋەيەكى گىشتى، روودان ل سەر دوو جۇرىن سەرەكى دەيتە دابەشكرن:

أ- روودانا سەرەكى: ئەو روودانە كۇ بىنايى بەرھەمى ئەدەبى ل سەر دەيتە دامەزراندن، ژچوۋىكرىن ۋەزىرىن نىننىن نەئاشكەرا دپروسىسدا فەگىرانى دەستپىكەت. ژبلى كۇ رەنگەدانا ھزىر و فەلسەفا ئىسكارىيە. ئارمانج و مەبەستەكا تايەت يا لېشت ھەى دىت پىشكىشى بىنەرى يان خواندەفانى بىكەت. ھەرۋەسا نافەرۇكا تىكىستى و ئەگەرى

هەبونا وئى ژ روودانا سەرەكى دەھتتە دەر و تمام دىت، ژ ئەفنى ئافەرەكى چەوانىيا بەھسكەرن و چارەسەكرن و ھەفركىيا ئەوى بابەقى دەھتتە بەرجەستەكرن. واتە، روودانا سەرەكى ئەو پانتايى و بازەنەن گشتكىرى مەزە ئەوى ھەمى لئىنن دىت تىدا دزفەرن. د شىاندایە يا توند و ئالوز بىت يان بەروفاژى.

ب- **روودانا لاوەكى**: ئەو روودان ئەوین دىنە ھارىكار و پالەدر ژۆ شىسكار زىدەتر روھنكرن و شروفاكرنا روودانا سەرەكى بكتە. واتە دروستكرنا پەيوەندەكا دىالىكتى دناقبەرا ھەردوو جۆرىن روودانان دا. واتە كۆمەكا روودانن لاوەكى، وئىنى گشتى دروست دكەن و دىنە سەدەمى پىشداچوونا روودانا سەرەكى و پىنكەتانا بازنە مەزن و گشتكىر.

3.4.2. كاراكتر:

كاراكتر، ئەو كەس ئەوین دەھتتە پىشكىشكرن ب گەلەك رۆلنن جودا جودا پادىن. ژ دورەھىلن ژيانا رىالىتى دەھتتە وەرگرتن و وئەكرن. چەندىن رەھەندىن خۆ پىن ھەين وەك: رەھەندى (لەشى، كۆمەلەيتى، دەرۋىنى). ھەردىسان ب چەندىن رىكان دەھتتە نىشاندان وەك: (شروفاكرى) و (زارفەكرن). ئەرسىق يەكەمىن كەسە بەھسى كارەكتەرى كرىت. لى ب پە ئىك گرىكى ب روویدانان دایە پاشى كارەكتەرى، چونكە ب دىتتا وى دىت ھندەك روویدان د چىروكان دا سىپايت كەسایەتتى نەين، لى چ كەسایەتتى ىن روویدان نىن. دىت كارەكتەر د پادەبەدر بىن، يان ژى نىف خوداوەند و نىف مەروڤ بىن، يان مەروڤن كەتۋارى و رىالىتى بىن. كارەكتەر، ئەو بوونەوەرەيە ئەوى ب رۆلن پىقبەرن روویدانان رادىت ب شىوہەيكى زارفەكەرەن. واتە بىرىتتە ژ ھەبونا ھندەك كەسان د بەرھەمىن ئەدەبىدا كۆ ھندەك كار و ئەگەرەن د ئافرىت و ئەنجام دەدن. ئىكە ژ ئەلەمىنتىن ھەرە سەرەكى بەرھەمى ئەدەبى دا. كارەكتەر ب رىكا ھەلوپىستى خۆ، يان ب ئەرک و كارىن خۆ دناف تىكستى دا دەھتتە دەستىشانكرن. (چونكە چىروك كۆمەكا كىرپارە ب رىكا كۆمەكا كەسان، يان بکەرەن دەھتتە ئەنجامدان)⁽¹⁹⁾. (گرىاس دوو زارافىن نوى ل جىنى زارافى (كەسایەتتى) بكارنىيە، ئەوژى زارافى بکەر و ئەكتەر. و فەكۆلینا كەسایەتتى ب رىكا (۶) كەرەستىن ھەقدژ ئەنجامدايە. كەسایەتتى ب ھەز و تايەتمەندىن خۆ نا ھتتە دەستىشانكرن بەلكو ب رىكا كاروكرپارىن خۆ دەھتتە دەستىشانكرن)⁽²⁰⁾. واتە، ژۆ ناسكرنا ھەر كارەكتەرى دناف درامەن دا، پىدقىيە چاقدىر يا كار و كىرپار و لىشنىن وى ھەيتە كرن و ئاگەھى ژ رەفتارىن وى ھەيت، تا وەكو ناسناما وى ھەيتە ناسكرن. ب گۆتەكا دىت، كاروكرپارىن كارەكتەر ب رىكا لئىنان دناف تىكستى دا ئەنجام دەدت، دەھتتە دەستىشانكرن كا كەسایەتتىا وى چىيە؟ چ رووہەك ھەيە؟

"كەسایەتتى كۆما وان ھەز و تىگەھ و پالینەر و ئازرىنەر و رەفتارەن، كۆ مەروڤ ب سەرپۇرا خوە يا كەسۆكى يان ژ سىستەمى پەرۋەردەن خىزانى يان ژى ژ دەرۋرىن خوە وەرەدگىت و سەرەدەرى پى دكەت و ھەفكۆنجاندىن پى دگەل جفاكى دكەت"⁽²¹⁾. ب گۆتەكا دىت، كەسایەتتىا مەروڤى ژ ئەنجامى ھندەك پالەدرەن ئافا دىت، ئەف پالەدرە ژى رەنگە جفاكى و خىزانى بىن، يان ژى ئايىنى و كىتورى بىن، يان سەرپۇر و ئەزموونىن تاكەكەس ب درىزاھىيا تەمەنى خۆ تىدا دىورىت. سەرئەنجام مەروڤ دكەفتە ل بىن ھەزموونا فان پالەدرەن ھەمیان و كەسایەتتى ئافا دىت، ئەفقا چ باش چ خراب. ھەلەتە كارەكتەرىن دناف بەرھەمى ئەدەبى ژى دا، زۆرەيا وان ژ ژيانا رىالىتى دەھتتە خواست و بكارنىنان دناف بەرھەمى داھىنانى دا. "كارەكتەر كەسۆكى زىندوو، پەيوەندى بە سەردەم و قۇناغىكى كۆمەلەيتى دىارىكاراوەو ھەيە و نمونەى واقعە و رووداوەكانى ژيانى بەشكىن لە مەزووى ژيانى كۆمەلگە"⁽²²⁾. (كەسایەتتى چەندىن روویدانان دا دىورىت، تا كەھىتە خالا ھەرە بلند، پاشى د چارچوڤى ئەفان روویدانان دا دەست ب بزافى دكەت تا كۆ دكەھىتە خالا چارەسەرن)⁽²³⁾. تاروویدان گەشتى بکەن و بگەھنە تروڤك و گوپىتىكى و ھەرگەر چ خاوندەفان يان بىنەر بىت، ب رىكا لئىن و سەرەدەرىيا كارەكتەرەن. (كەسایەتتى چ نىنە ژىلى شروفاكرنا روویدانايە)⁽²⁴⁾. لى يا كرىگ ئەو، ئەف كارەكتەرە بشىت ھەرگىرى بىخىتە ل ژىر ھەزموونا خۆ "يەكىنك لە خاسىتە گرىنگەكانى كارەكتەر ئەوہە لەلایەن خۆنەرەو ھەروا پى بكرىت"⁽²⁵⁾.

ھەر دىسان دقەت بزانىن كۆ كارەكتەر "پىش ھەموو شتى مەروڤە و خاوند دابونەرىتىكى خۆيتى"⁽²⁶⁾. كارەكتەر ددرامەن دا، ژىلى رۆلن وى ىن گرىنگ، گۆھارپىنن مەزن ژى ب سەردا ھاتىنە و قۇناغ ل دوىف قۇناغى ھەمار، رۆل، باندۆر و كارىگىر يا وى ژى ھاتىيە گۆھارپىن. ھەر ژ سەردەمى گرىكان و پاشان چەرخىن ئافەرەست و رىئاسنس و رۆشەنگەرىن تا دكەھىتە چەرخىن مودىرن. ددرامەن دا، رۆلن كارەكتەرى و بەھا و گرىگىيا وى گەلەك يا ھەي، چونكە ئەو فەلف و بزۆنەرە ھەفركىيە. "كەسەكان ئەوئەدە گرىگ دەھتتە ھوى پىكەو ھەمەو گرىدانى ھەمەو رەگەز پىكەنەرەكانى ترەو (زمان، كات، شوىن)، چونكە كەسەكان زمان دروست دەكەن، وەسفى ئەو دىەنەنە دەكەن كە بەلایانەو ھەمەو، ھەر كەسەكان رووداوەكان ئەنجام دەدن و كىشە و مەلەلانى بەر پا دەكەن"⁽²⁷⁾. يان ژى "ئەگەر ھەر يەكىنك لە توخمە سەرەكەكانى دەقى ئەدەبى پەيوەندى ب ئەوى ترەو ھەيت، ئەو كارەكتەر پەيوەندى بە ھەمەو پەيوەندە ھەيە و گۆرپان و مانەو ھەتەنەت ھەستكرن بە بوونىان لە كارەكتەرەو سەرچاوە دەگرى"⁽²⁸⁾. واتە، كارەكتەر زىخىرەيا پىكەگرىدان ئەلەمىنتىن دىتەر، چونكە ب رىكا لئىنن وى چ دەھتتى شىساندى دا بىت يان ژى ىن بىيىنى – دراما- بىت. ئەفە و پىچەندى دكەھىتىن كۆ كارەكتەر فەلئىن ھەفركىيە دناف بەرھەمى ئەدەبى دا، ب رىكا وان ھەفركى توند دىت، لەوما روویدان ژى گەشتى دكەن و دھىلەكا بەرز و نەم را دەرپاس دىن. ب بورىنا روویدانان ئىدى كارەكتەر ژى دەھتتە ناسكرن و بازنەن جودا جودا پەيدا دىن، سەرئەنجام ئەف بازنەيە ھەمى تىكەل و پىكەلى ھەف دىن و ب ئارمانجا دوماھىكى بەرھەمى ئەدەبى ژ داپك دىت. لى تششەك گرىگ دىمىنىت ئەو ژى ئەو كۆ دقەت شىسكار ب شەھەزايى و ھوشىارى كارەكتەرىن خۆ ب ھەلپىرت "دەن نووسەرى دەق بۆ ھەلپىردى كەسەكانى شارەزايەكى باشى لە دەورى و بەرى دا ھەيت"⁽²⁹⁾.

جۆرىن كارەكتەرى:

دناف ھەر بەرھەمەكى ئەدەبى دا چەندىن جۆرىن كەسایەتتى ھەنە. ھەر ئىك خودان رۆلەكى تايەتە. دناف بەرھەمىن ئەدەبى گەلەك جۆرىن كەسایەتتىان ھەنە وەك، كەسایەتتى سەرەكى، كەسایەتتى بىھىز، كەسایەتتى بىھىز، كەسایەتتى دەمارگىر، كەسایەتتى لاوەكى...ھتد.

(ھاموون) كارەكتەران ل سەر سى جۆران داھەش دكەت:

1. كارەكتەرىن لىفەگەر: وەك (كەسەن دىروكى، كەسەن ئەفسانەيى، كەسەن مەجازى و كەسەن كۆمەلەيتى).

2. كارەكتەرىن گەھىنەر، كۆ ئەو كەس ئەوین بۆ شىسەرى د ئاخش.

3. كارەكتەرىن دووبارە.⁽³⁰⁾

كارەكتەر ژ. رووي ئىزىنىڭ دېنە دوو جۆر "كارەكتەرى سەرەكى و كارەكتەرى لاوھىكى"⁽³¹⁾.
كارەكتەر ژ. رووي ئىزىنىڭ دېنە دوو جۆر "كارەكتەرى پەرەستىن و كارەكتەرى پەرەنەستىن"⁽³²⁾.

ب رەنگەك دى جۆرىن كارەكتەران ھاتىنە دابەشكرن:

1. لە رووي كارىگەرەن لەسەر رەوتى رووداۋەكان: كارەكتەرى سەرەكى و لاوھىكى ھەن.
2. لە رووي بوونى كارىگەرەن رووداۋەكان لەسەرەن: كارەكتەرى چەسپاۋ و پەرەستىن ھەن.
3. لە رووي دەرگەوتىنلە ناۋ دەقدا: كارەكتەرى سادە و بازەنەي ھەن.
4. لە رووي چۆنەنەن ئەو كارەنەي لە ناۋ دەقدا ئەنجامىان دەدەن: كارەكتەرى ئەرتى و نەرتى ھەن"⁽³³⁾.

يان ژى ل دويىف گىرىكى و رۇلى وان، كارەكتەرى سەرەكى و كارەكتەرى لاوھىكى. ل دويىف سىرۋىش و پىنكەن، كارەكتەرى گەشەروو، كارەكتەرى جىگىر.⁽³⁴⁾ دىنى
قەكۈلىنى دا تا ۋەكۇ ژ باقى دەرەكەشەن و مېتودەك ئەكادىمىيە پەرەسەكەن، مە تەكەز ل سەر ھەر دوو جۆرىن سەرەكى و لاوھىكى كىرىيە و كا ب چ رەنگ و چ جۆرە
پەيوەندىيا ئەوان ب ھەقچەن قە ھەيە.

أ- **كارەكتەرى سەرەكى:** ئەو كەسەن رەوتى رووداۋەكان دەرەكەشەن چارەسەر دەكەت. دىنىت ھەندەك كەسايەتتىن دى ژى بۇقۇقە بگىرت. لەوما رەگەزەكى سەرەكىيە دىناڧ
دىرامانى دا. "كارەكتەرى سەرەكى تەۋەرى سەرەكى رووداۋەكانە، لەھەمان كاتىشدا بىزىنەرى ئەم رووداۋەكە"⁽³⁵⁾. ھەر ژ دەستىنەكى تا دووماھىكى ئامادەيەك بەرچاڧ د
رووداۋەكان دا ھەيە، ھەرەسا ئەو پەيوەندىيا ۋى دگەل كارەكتەرىن دى ژى دا بەرچاڧ دەكەت.

ب- **كارەكتەرى لاوھىكى:** ھەبوونا فان كەسايەتتىن رامانا ۋى چەندىن ناگەھىنىت كۇ فان كەسايەتتىن چ رۇلەك نىنە يان بىرۋېچۈۋون نىن، بەلكو كەسايەتتىن لاوھىكى لىدويىڧ
پىندىقاتىن سەرەلدەت، رووداۋەكان دەرەستەكەت. ۋاتە تامەكەرى كارەكتەرى سەرەكىيە.

4.4.2. قەگىران:

قەگىران، ۋەك تىگەھەكى گىشتى و بەرەرە، مەشتوم و دانۇستانەك زىدە ب خۇقە گىردايە، دگۈرەپانا تىورا ئەدەبى و رەخنا ئەدەبى دا ژى، چ ناسنامەك دىيارىكى بۇ
نەھاتىيە دانان. ب چەندىن تىزىمىن ۋەك (قەگىران)، (قەگىراناسى)، (زانستى قەگىرانى)، دھىتە نىاسىن.

قەگىران، ۋەك تىگەھە ب ۋاتايا رىكەستىن و لىكەن و تامبەخشىنا ئاخىنى دھىت. يان ژى قەگىرانى بويىرەن و زانبارىيەك ئەپستى بۇ دەنگۈباسەكى بەرەلەڧ. ب
گۈتەك دىتر، (ئەو كىرارا قەگىرەپە ئەۋا پىنكەتە ژى دەرەست دىت. يان ژى ئالاقەكە ژ ئالاقىن دەرەپىنا مەۋقە)⁽³⁶⁾. قەگىران، كىرارا كە بەرەھەمىنەن، قەگىر بەرەھەمىنەن،
ۋەرگىر بكارەتتىن، گۈتار بەرەھەمە. قەگىران "بىرەتتە لە ھەر پەيىنىك، كە جىيانىك دەگەرەتتە ۋە زەين كە لە ھەردوۋ رەھەندى جىيانى مادى و مەنەۋىيە ۋە جىيانىكى
راستى ۋەرگىرەتتە"⁽³⁷⁾. ب بىرەنا دەمى، قەگىراناسى چەندىن قۇناغىن دىروكى دا دەرەبازۋىيە. د ھەر قۇناغەكى دا ب سەمەكەك جودا كار ل سەر ھاتىيە كىر، ۋەك :
- فورمالىستىن رووس (شترۋاس، تومافسكى، فلادىمىر بروب، بارت).

- بونىگەرى (تودوروف و جىرار جىنىت).

- جاتمان، لانسەر، ستانزىل، بال.

قەگىرانى گىرىكەك مەزەن ھەيە، ئەۋ ژى بەخشىنا ئىستاتىكا و چىژ و تامىيە، بۇ ۋى ناما دھىتە ئاراستەكرن ژلاين قەگىرى قە، ب مەبەستا راكىشان و گىردانا ۋەرگىران.
ژ چەند بەشەكان پىنكەھىت، (Narrator) ۋاتە قەگىر، (Narrating) ۋاتە قەگىرانەن، (Narrate) ۋاتە ۋەرگىر. قەگىران، ۋەك ھەبوون و پەيداۋون بۇ سەرەمەن
گەلەك كەقن قەدەگەپت. ب شىۋەيەكى دىشان دايە بىژىن، دگەل فىزىۋونا زامانى ل دەڧ مەۋقەن و بويىرەن رۇژانە و دەرەپىن ژ پىندىقەن خۇ، باسكرا سەرھاقى و
نېشاندا ھىز و ھەز و ئارەۋوۋىن تايەت، دانۇستانەك دگەل دەرەۋوۋىيە دا پەيداۋوۋىيە. قەگىراناسى كىرىكى (ئەڧلاتون) و (ئەرەستو)، ژ وان كەسان بوۋىنە كۇ ئامازە
داينە قەگىرانى و باس لى كىرەن. ب ۋاتايەكى كۇ (گۈتۈن ئانكو قەگىران بويىرەن چ بىن رىيالىتى يان ژى بىن ئاشۋىي. ئازراندانا ھەستى ۋەرگىرى)⁽³⁸⁾. ب گۈتەك دىتر (رىكا
پىنكەشكرنا بويىرەنە ژلاين قەگىرەپە قە بۇ ۋەرگىرى)⁽³⁹⁾.

5.4.2. جەم:

سەبارەت پىناسىن جەمى دىناڧ بەرەھەمى ئەدەبىدا ب گىشتى و دىناڧ دىرامانى دا ب تايەقنى ژلاين گەلەك شىسەر و رەخنەكران قە ھاتىيە پىناسەكرن. (جەمى ئەدەبى —
جىيانەك بىن سىنورە و دەرەيەك بىن لىۋارە و شەقەك بىن سىپىدەيە و رۇژەك بىن شەقە ئانكو ھىلەك بەردەۋامە و قەگىرەك لىسەر ھەمى ئالىان و ھەمى ئاسۋان)⁽⁴⁰⁾. ب راستى
تىگەھى جەمى ئەدەبى لىدەڧ ۋى رەخنەكرى گەلەك بەرەھەمە و رامانەك مەزەن و بەرەرە بۇقۇقە دگىرت. ئانكو ب دىتتا ۋى جەمى ھونەرى شىيانەك مەزەن ھەيە و سەمەت و
روۋبەرى ۋى جەمى ناھىتە دەستىنەشكرن و ئاسۋىن بەرەرە بۇقۇقە دگىرت. ھەرەسا (خاستون باشلار) دىتتە (چ ھەنە ئەۋە كۇ ژيان دىناڧدا بەرەكەكى سىرۋىشەك بىت
بەلكو پىندىقە ئاشۋىن بەرەرە دىنى چەندىن دا ھەيىت و بىتايەقنى ئەڧ جەم دىتتە سەنتەرى سەنجرەكەشەن)⁽⁴¹⁾. دىنى پىناسى ژىدا دىپاتكرنى ل سەر رۇلى ئاشۋىن دىناڧ
جەمى ئەدەبىدا دھىتە كىرەن. ب گۈتەك دىتر، جەمى ئەدەبى ژىلى كۇ جەمەكى رىيالىتىيە، لى مەرەجە تىكەلى ئاشۋىن و ئەندىشەن بىت، تا بەھائىن ئىستاتىكاكى تىدا بەرەجەستە
بىن. ژلايەكى دىترە بىتتە بۇشايەك و پاتايەك بەرەرە كۇ كارەكەشە لىقن و ھەلسۈكەۋت و رەفتارىن خۇ تىدا ئەنجام بەدەن.

جەمى دىناڧ دىرامانى تىكە ژ بىنەمەن ھونەرى، سەرەپاى گىرىكەك ھونەرى و ئىستاتىكى ھەيە، لى ئەۋ نەبەتنى جەمەكى جۇگرافى و ئەندازەيە، بەلكو ئەۋ ھەلگىرى
ئەزموۋىن مەۋقەيە، شىسكارى داھىنەر ئەۋى جەمى ب ھەمى دەلالەت و رەھەندىت خۇقە ل پىش چاقىن بىنەر و ۋەرگىران بەرەجەستەكەت، ب رىكا ۋى پەيام و نامە

ۋ ئارمانچىلىق تىكەستى دېگەنچە. ئانكى جە دېرەھەمى ئەدەبىيات ب گىشى ۋ دناڧ درامائىدا ب تايىقچى ھەمى ھونەرى يە. جە ب تۆخەمكى زىندى ۋ كاريگەر دەيتە ھەزمارتن دناڧ درامائىدا، چۈنكى ھەمى تۆخىمىن دىتەر د ھىدا ئىك دگرن ۋ كارتىكىرنى ل ھەقدوۋ دكەن ۋ ھەمى يىنكە ئاقاھىيى درامائىي يىكەتلىن. ل دويڧ ئىچەندى دياردېت كۈ جە دناڧ درامائىدا، رەگەزەكى زىدە نىنە بەلكۈ چەندىن شىۋە ۋ ئەرك ۋ دەلاھەتان بۇقۇقە دگىرت. ھندەك جارن دىتە ئارمانچا بەرھەمى ھەمىي. ددەق ئەدەبى دا ھىي سىروشتى يىنكەھى خۇ يى تايىقچى ھەيە، دكەيتە د چارچوڧى كارى ئاشۇيى دا. ئانكى ھەمى د كارىن ئەدەبى دا سەرەستىيا خۇ د پارىزىت دىن ياسايلن ژانرى ھونەرى يى كۈ تىدا بەرھەستە دىت، بەلى ھندەك لىككۈھارتىن ۋ پەيۋەندى دگەل ھىي كەتۋارى يىن ھەيىن.

جۈرئىن ھىي:

ب شىۋەكى گىشى جە دناڧ بەرھەمى ئەدەبىيات، ل سەر چەندىن جۈران دەيتە پارفەكرن ھەر رەخنەگرەك ۋ فەكۈلەرەك ب شىۋەيەكى جۇدا ل دويڧ دىننا خۇ دابەشكرىنە. ھەروەسا ل دويڧ جۈر ۋ ئافەرۇكى ژى. بۇ ئىۋنە:

1. جە ل دويڧ ھەبوۋى: ھىي كەتۋارى، ھىي ئاشۇيى.
 2. جە ل دويڧ تىكەھى ھۆكرىن: ھىي ھۆكر يان ئاشنا، ھىي نەھۆكر يان نەئاشنا.
 3. جە ل دويڧ بكارىنن: ھىي فەكرى، ھىي كرى (42).
- ددرامائىدا، ھىي پەيۋەندىيەكە مۈك دگەل ھندەك ئەلەمىنتىن دىتەر ژى ھەيە، ۋەك كۈدىن شاتۋىن، سىنوگرافىيى، ۋىنە ۋ تابلۇيان، يىناسازى، دىكۈر، ئىكسىسوار ۋ موزىكى ژى. ئەفە ھەمى خۇ ل بىن چەترا ھىي دا دىيىن. ئەفە خالەك. خالەك دىتەر يا گەلەك گرىگ دەربارى توخى ھىي ددرامائىدا، دڧىت جىۋازى دناڧەرا دوو تىكەھان دا ھەيتە كرن. (جە – شوين) ۋ (فەزا – SPACE – بۇشايى). ب واتەيەك دىتەر، تىكەھى ھىي تىشەكە ۋ تىكەھى بۇشايى تىشەكە دىتەر. جە، ئەۋە ئەۋى ل يىشچاڧ ۋ روويدان ۋ ئەكەر خۇ تىدا دىيىن، يىنەر تىدا ب جەستەيى ئامادەدەن. (جە ئەۋە تىشەكە كۈ ب رىكا ۋى مۇۋى دكەتە مۇۋى، بەرزەكرنا ھىي مرە) (43). ئەفە گرىگىيا ھىي بۇ مە ددەتە دياركرن ۋ جە ۋ بۇشايى ژى ھەر دوو ژىنەمايىن ھەرە سەرەكى يىن ژدايىكونا درامائىي نە. لى گرىگە نەھيتە ژىركرن كۈ (فەزا ۋ بۇشايى پەسن ۋ سىفەتەكە فەكرىيە بۇ ھىي. لى ئەۋە جە بۇقۇ نىنە، بەلكۈ ۋەسفرىن ۋ نىشاندا ھندەك تىشەكە دىتەر) (44). ب كۈتەكە دىتەر، فەزا ۋ بۇشايى ژى ھىي مەزىتەر، بۇ ئىۋنە ئەگەر جە ددرامائىدا ئەۋە بىت ئەۋى بچاڧ دەيتە دىتەر، فەزا ئەۋە پانتايىيە ئەۋە ھزر ۋ دەرۋوۋى يىنەرى تىدا دڧرىت ۋ ھندەك واتا ۋ نامەيىن دىتەر ژ واتە ۋ نامەيىن ھەي ۋەردگىرت. فەزا د شاتۋىدا دىشەت ھەمە بوارىن نىشاندا ۋىن ۋەك دىق، ئەكەر، دەرھىتان ... ھتد ب خۇقە بگىرت.

6.4.2. دەم:

ئىكە ژ وان تىكەھىن فەلسەفى ۋ ئەدەبى يىن تىكەل ۋ ئالۋز، لى دەيتە كۈتن كۈ ئافەندا ژايى يە. ئەف تىكەھە ب بورىنا قۇئاغىن جوداجودا، رامان ۋ واتايىن ۋى ژى ھاتىنە گۈھارتىن. دەم خوداڧى خۇ تايەتمەندىيەكە كۈ ھەردەم دلفىنىدايە ۋ ئارۋەستىت ۋ بەردەوام دىزاڧا يىشداچوۋنىدايە. (دەم دگەل ھەبوۋى ۋ پاشان نەبوۋى ژى دا تىكەل دىت. دەرپرېن ژ رابردوۋى مۇۋى ۋ نەيا ۋى ۋ داھاقى دكەت) (45). ھەر ژ سەردەمى شارستانىيەتە گرىگان، ل بەرامبەر زارافى (Chronos) ھاتىيە ۋەك ئامازەكرن بۇ ۋى خوداۋەندى زارۋكىن خۇ ئىك ل دويڧ ئىككى دى دخوارن. (زارافى Chronos ئامازەيە بۇ دەمى ھەر ژ چەرخىن ھۆمىروسى ۋەرە) (46). ب كۈتەكە دىتەر، رابردوۋ ب دومايىك ھاتىيە. نەيا دىۋىت ۋ ئارۋەستىت. داھاقى ھىشتا نىنە ۋ پەيدانەبوۋىيە. لەۋما نەيا ب سانايىيە ئەف تىكەھە ھەيتە شۇقەكرن. ب تايىت چۈنكى نە دەيتە دىت ۋ نە دەيتە دەستلىدان. (ئەف تىكەھە – واتە دەم – ھەبوۋى ۋ نەبوۋى، جىگىر ۋ لىقنى، گىان ۋ جەستەيى، كىياتى ۋ گەلەكى، چوۋى ۋ ھەتاهەتايى، ئامادەبوۋى ۋ ئامادەنەبوۋى ب خۇقە دگىرت) (47). يىناسەكە دى ژى بۇ دەمى ھەيە كۈ (پانتايىيەكى بىن دومايىكە ۋ ناھيتە چارچوۋەكرن ۋەكى ھىي. ھەمى روويدان ل ژىر چەترا ۋى دەيتە ئەنجام دان ۋ ھەر ئىككى مېژۋىيەك ھەيە. ل سەر سى پارتان دەيتە دابەشكرن رابردوۋ، نەيا ۋ داھاقى) (48). "دەم تىشەكە رىژەيىيە، دىت ل دەف ئىككى بىن دىرژىت ۋل دەف ئىككى دى بىن كورت بىت، ئەف چەندە دەمىنەتە ل سەر وان كاۋدانىن ئەۋە ئىك تىدا دىۋىت" (49). ئەف تۆخە دناڧ درامائى دا پەيۋەندىيەكە مۈك دگەل كارەكتەرە ھەيە ۋ ب رىكا وان يىشداڧىت بۇ ھەر سى قۇئاغان، چ بورى يان نەيا يان ژى داھاقى. واتە كارەكتەرن دەمى دلفىن ۋ بەرھەستە دكەن ۋ ددەنە دياركرن. زىدەبارى پەيۋەندىيا ۋى يا فەنەقتىيايى دگەل روويدان. يان ژى رىكەكە ژىۋ قافارتىن ۋ پۇلىنكرنا روويدانان.

دەم ب شىۋەيەكى تايىت دناڧ درامائى دا، ل سەر دوو پىشكان دەيتە دابەشكرن:

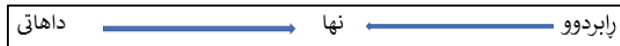
1. دەمى چالاكىيا شاتۋگەرىن (نىشانداڧى – performance).

2. دەمى دىت ۋ يىننى (يىنەرىن – watching).

دەمى ئىككى (نىشانداڧى)، دەمى نەيا يە. تىكەست ۋ روويدان ۋ گرى ۋ ھىللىن گىشى يىن بەرھەمى، فى دەمى دروست دكەن. مەرج نىنە روويدان ل دەمى دىتنى روويىدەت. ئانكى دىت روويدان ل رابردوۋى روويىدايىت يان ژى رەنگە ل داھاقى ھەيتە روويدان. ب كۈتەكە روھنتر، د شاتۋىن دا دوو دەم يىن ھەيىن، بىن ئىككى كارەك ۋ روويدان ۋ بوۋىرەكە ھاتىيە ۋىنەكرن ۋ بەشكرن، دىت ل رابردوۋى يان نەيا يان داھاقى بىت. دەمى دوۋى ئەۋە، دەمى يىنەر ئامادەدەن ۋ فى روويدان يان فى شاتۋگەرىن دىيىن. ئەفە ۋىچەندى دگەھىت كۈ دەم د تىكەستى دا ژخالا دەستىيىكى بەرەف ئافەراست ۋ دومايىكى دچىت:

دومايىك	گوپىتەك (تۈرۈك)	دەستىيەك
---------	-----------------	----------

يان ژى، دىت بازىنەيىت. يان تىكەل يىت. ئەفە ھەمى ل دەمى نە دا دەيتە دىت. راپردوو ژى تىكەل نە دىت و داھاقى ژى بەرەف نە فە دەيت. ب گۆتەكا دىت، دەمى (نە) دىتە سەنتەلۆك بۆ ھەر دوو دەمىن دى.

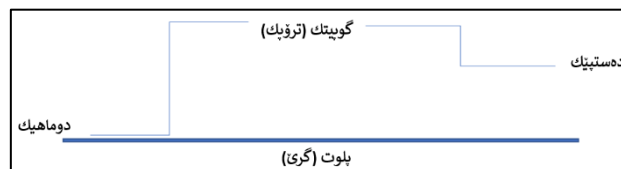

واتە ل دەمى پىشكىشكرى، بىنەر ھەست ب ھەر سى جەمسەران دكەت، لى راپردوو و داھاقى ھەر دوو دكەفە خەمەتا (نە) دا. گرنگە ئامازى پىنكەن، كۆ ھەر دوو توخمىن (جە و دەم)، ددرامانى دا و زۆرىەيا ژانرىن دى يىن ئەدەبى دا ب زەخمەتە بىنە ژىكەكرن و جوداجودا پارفە بکەن. چونكە بى تىكودوو پەيدا ناب. لەوما زارافى (جھودەم – شوینكات) ب زمانى كوردى. (الزمانىة) ب زمانى ئەرەبى. (Espale – temps) ب زمانى ئنگلىزى، پەيدا بوو. واتە جھودەم، ژ رووین رامانىن خۆ يىن سادە ددىار و ئاشكرانە، لى چاوانىيا بكارىنانا وان دناف بەرھەمىن ئەدەبى دا جھى گەنگەشى و مشتومرىنە. زۆر يا ب زەخمەتە بىنە ژىكەكرن. چونكە ل ھەر جھەكى دەم ژى بى ھەبى. ل ھەر دەمەكى جە ژى دگەل دایە. (پەيوەندىا دەمى ب جھى فە، وەك گریدانا ئەفلىبە ب جەستەبە. بى تىكى نایىت ئەگەر بى دووین نەيت. ژيان نایىت ئەگەر ھەردووك پىكە نەن)⁽⁵⁰⁾.

5.2. تەكىكىن درامانى:

1.5.2. گرئ:

تەكىكەك گرنگە ژ تەكىكىن درامانى. د زمانى ئەرەبىدا ب (الحبكة) يان ب(العقدة) دەيتە نىاسىن. د زمانى ئنگلىزىدا ب (Plot) نافدەكەن، دىناتدا ژ زارافى (Complot) ى فەرەشى ھاتىبە وەرگرتن. چ دراما دى گرئ نىن و ژدايك نابن. ھەر ژ كەش دا گرنگى ب فى تەكىكى ھاتىبە دان، بۆ نمونە (ئەرستوى دناف تراژىدىان وەك گيانى وى دایە ناسكرن)⁽⁵¹⁾. گرئ دھەر بەرھەمەكى ئەدەبىدا، ب بەرى بىناقى دەيتە زانين. برپا پىشتا تىكەستى و سستوىن چەترا وى رادكرن. گرئ وەك تىكەھ ئەو ھىلا پىشكەفتن و پىشداچوونا روویدانانە كۆ ژلاىن شىسكارىفە دەيتە دانان و پلانا كشتى يا لىقنا كارەكتەر و روویدان و ھەمى ئەلەمىنتىن دىترە. ئەدگار و تايەتمەندىبەكا جىپانا شىسكارىفە، واتە شىسكار دپانتاىن فى جىپانا خۆ يا تايەت دا دزفريت و پلانى ددانىت و كارەكتەر و روویدان و ھەفركى ل سەر دچن و گەشە دكەن. ئەرستو دىترىت (گرئ رىكخستنا لىقن و پارچەپىن بەرھەمىيە)⁽⁵²⁾. واتە، روویدان ژ خالەكى دەستپىدكەت ب ھەبوونا كارەكتەرى، ئەف خالە دىتە دەستپىكا پلوت و گرئيا بەرھەمى. گرئ ھىدى ھىدى گەرم و كور و بلند دىت و دكەھىتە دۆخى پەقاندنى. دەمى دپەقیت، ئىدى كوپىتك يان ژى ترۆپك روویدەت. ب گەھشتنا خالا دوماھىكى، گرئ ژى ب دوماھىك دەيت.

ئەفە ژى وى راستىن دگەھىت، كۆ جوداھىيەك مەزن دنافبەرا ھەر دوو تىكەھىن (گرئ – پلوت) و (گوييتك – ترۆپك) دا درەخنا ئەدەبىدا ھەيە و ئەئىكن. ب گۆتەكا دى، گوييتك چركا پەقاندنى و ئاززاندىبە. لى گرئ ئەو رىكخستنا كشتى يا بەرھەمىيە. گرئ، بىنات و ستراكچەرى كشتى بى بەرھەمىيە. ژ كۆمەكا روویدان و كىيارىن پىكە گرئىدى پىكەھىت. ئەف كىيارە ژ ئەنجامى ھەفركى تىكەل و پىكەلى ئىك دىن. ھەلزاردن و پىش و پاش كرنا فان كىياران ژلاىن شىسكارىفە، ھىزا گرئى و بلىمەتيا وى ئاشكرا دكەن. ئەف توخمە، ژ توخمىن ھەرە سەرەكىيە دناف (داستان، رومان، چىرۆك) ىدا، ھەر دىسان دناف درامانى و جۆرىن وى يىن وەك (تراژىدىا، كۆمىدىا، پىكەن، پىكوت، ئۆپىرا و ئوپىرت) ىدا ژى. (گرئ ژ ئاستەكى بلىدى قەگىرانى پىكەھىت و ب رىقەچوونا روویدانانە ل دوىف دەم و جھىن دىارىكرى)⁽⁵³⁾. واتە، گرئ دقەت بەرسقا ھەر دوو پرسىيارىن وەرگرى (چاوان؟ بۆچى؟) بدەت. پىشپىنى و سوپرازا چافەرىكرىن وى يىت. دناف خۇدا بىت و بىنىت و گرئدانەك دنافبەرا چاوانىيا روویدانانە روویدانانە بدەت و رەفتارىن كارەكتەرى شروۋە و بەرجەستەبەكەت و پەيوەندى ب دەم و جھى فە ھەيت و ئاست و ئەدگارىن ھەفركى دىارىكەت. ئىك ژ پىناسەپىن گرئ ئەو (رىكخستن و پىكەگرئىدانا ھىلن روویدانانە، ل دوىف رىكخستەك دىارىكرى)⁽⁵⁴⁾. يان ژى (شىسكار ب رىكا كرئى ئافاكرن و ئەنالىزەكرن و شروۋەكرنا رەفتارىن كارەكتەران دكەت. ھزر و بابەت و روویدان و ھەفركى پىشپىنىخت. دى چ روویدەت؟ بۆچى؟ دنازىنىت)⁽⁵⁵⁾. تاوەك بەرھەمى ئەدەبى بەردەوام دژيانى و بزاقتى دابىت، بەرزى و نزمىيا روویدانانە دلشپىندا يىت، ھەفركى گەرمتر و دوژوارتر لىبەت. گرنگە گرئ يا بىز و كارىگەرىت. ئەفە ژلايەكەھ. ژلايەكى دىترە، ژۆ ھوناندنا گرئى شىسكار ئازادە ب چ رەكەكى گرئى ب دارىترىت. ب مەرھەكى يەكە و ئەلەمىنتىن نىشاندان، كىيار، روویدان، ئالوزبون و چارەسەرىن ب پارىترىت و تىكەدەت و ژبەھا و كارىگەرىيا وان كىم نەكەت.

جۆرىن گرئ:

گرئ ل سەر چەندىن جۆرىن جىواز ھاتىبە دابەشكرن، بۆ نمونە:

(ئىك: ل دوىف چاوانى:

1. گرئيا سادە. يا ئاشكرا و پىكەگرئىدايە و وەرگر ب ساناھى سەر ھەلدىت.

2. گرنيآ ئالوز. پيش و پاش و فلاش باگ ههيه و نهيا ريکخستيه و وەرگر دڤيت پينکفه گريددهت.

دوو: ل دويڤ گرينگي:

1. گرنيآ گرتي. ئەنجام دديار و مسوگەرن و وەرگر گەلەك رەنجي نايينيت.

2. گرنيآ فەكرى. ئەنجام نەديار و مسوگەرن و وەرگر بەژدارديت تيدا.

3. گرنيآ رەوشەنگەر. کارەکنەر ديارترن ژ روويدانان و روويدان ان ددهن ناسکرن

سئ: ل دويڤ ئاراستهيان:

1. گرنيآ نزمبووي. ژنافرنا کارەکنەري سەرەکی و هەرفاندنا ويه.

2. گرنيآ بەرز بووي. سەرکەفتنا کارەکنەري سەرەکیه.

3. گرنيآ خودان دوماهيکين سەرکەفتي. ل دوماهيکين کارەکنەري سەرەکی سەرکەفت.

4. گرنيآ خودان دوماهيکين داکەفتي. ل دوماهيکين کارەکنەري سەرەکی تووشي پاشقەچووني ديت. (56).

يان ژى، گرنيآ (ساده، ئالوز، تەك، دوويانە، ريکخستى، ريکخستى) (57).

گرئ ب چ تيگهه و پيناسه و جۆر هاتينە بەرجەستەکرن د ژانرين ئەدەبیدا. گرنگە ل دويڤ ياسايا (ئەگەر و ئەنجام) ي بهيتە هونانن. واتە، هەر ئەنجامەکي هەيت، ئەگەرەکي هەي. هەر دوماهيکەك ژ ئەگەري چەند هۆ و سەدەمانە. ب گۆتەکا ديت، روويدان چاوان بن. کارەکنەر چ ليين. دەم کەنگي ييت. جە کيفە ييت. فەگيران ب چ سەمت ييت. ديالوگ و مەتلۆک ب چ شيوه بن. هەفرکي يگەهيتە چ ناست. ئەفە هەمي ئەنجامن و ژ چەند ئەگەرەکان دروست بووينە. لەوما گرنگە و پيندڤيه گرئ ب ئەرکي فني پروسيسى رابيت.

2.5.2. ديالوگ:

دەربارەي زارافي ديالوگي، "بئزەيهك يوناني يە ژ (Dialogos) هاتيه، واتەيا ئاخافتنا دوو کەسان پينکفه دستينه، ب واتەيا خۆ يا گشتي. ئەو ئاخافتنا کو دژەري تيدە هەيه. رەوشتەك سەرەك ژ ئەدەبا درامي يە (شانۆي يە)، رۆلا خۆ يا گرنگ د ئەدەبا ئنيوسي (دەستاني) دە هەيه" (58). يان ژى، "پرگا (دبا) دوو کەس يان دوو قولي ئەگەيني. (لۆك) پيش گفوتگو يان دەمەتەقي" (59).

ديالوگ ئەو ئاخفتن و دانوستاندنە ئەوا دناقبەرا دوو کارەکنەران يان پترتدا دەيتە بکارئينان. چەندين ئەرك و مەبەستان دگەهينيت. ئيکە ژ تەکنيکين گرنگ يين سەرکەفتنا بەرهەمي ئەدەبي. هزر و بيرين کارەکنەران، زیدەباري چاوانيا هزرکنا وان و بەها و ئاستين جفاکي و دۆخين دەرووني يين وان نيشان ددهت. ب سەر زارەکي دەيتە ئەنجامدان. "ديالوگ برتبيە لە هەموو ئەو قسانەي خەلکي وەکو ئامراز يکي لە يەكدي گەيشتن لە بوارە جياجياکاني ژيان دا بەکار دەهينري" (60). "ئاخفتنەكە ب سروشتي خۆ دراماتيکي يە، ب ئاوايهکي زارەکي دناقبەرا دوو کەسان يان پتردا دەيتەکرن، دديالوگيدا ئاخفتنا کەسايەتيايان وەکو هەي دەيتە پيشکيشکرن ي پيشگرين پرسياي" (61). ديالوگ، پينکەتەيهکا گرنگا ژانرين ئەدەبي يين وەك رۆمان، چيروک و دراماي يە. هەر وەك چاوان بەشەك گرنگە ژژيانا رۆژانە يا مرقين ئاساي. "ئەو ئاخفتن ئەوين دناقبەرا کەسايەتيايان دا دەيتە ئالوگورکرن. ئەو کرياره ئەوا تايەتمەنديين روحي و رەوشتين وان کەسايەتيايان پيش چاف دکەن. ديسان ئەم ب ريکا ديالوگا دناقبەرا کەسايەتيايان دا تايەتمەنديين دناقبەرا وان دا دزانيين" (62). ديالوگي دوو جەمسەرين سەرەکي هەنە، فريکەر و وەرگر. يني فان هەر دووان ديالوگ پەيدا ناييت. ب ريکا وئ جۆري هزرکرن، پەفتار، ناخ و دەروون، ئارمانجین کارەکنەران ددەتە ناسکرن. هەرەوسا کارتيتکرن ل سەر ب ريفەچوونا روويدانان، ديارکنا دەم و جهي، شيوازي فەگيراني و شاراندنا هەفرکي دکەت. "گفوتگو يي تيوان دوو کەس يان زياتر" (63).

جۆرين ديالوگي:

ب شيوهيهکي گشتي، ديالوگ دژانرين ئەدەبي دا، ب تايەتي ددراماي دا، ل سەر دوو جۆران دەيتە دابەشکرن:

1. ديالوگا راستەوخۆ: ئەو ديالوگە ئەوا دناقبەرا هەر دوو جەمسەرين فريکەر و وەرگري دا دەيتە ئەنجام دان. پەيام يا روھن و ئاشکرا و راستەوخۆيه، چ چەپوچير تيدا نين. يا ي کۆدە، بەلکوب ساناهي دگەهيت و دەيتە شروڤەکرن و وەرگر ب تيگەهشتنا و ڤە ناوەستيت.

2. ديالوگا نەرستەوخۆ: ئەو ژي دناقبەرا فريکەر و وەرگري دا دەيتە ئەنجام دان. لي پەيام يا روھن و ئاشکرا نينه و نەرستەوخۆيه. هەلگرا کۆدين گرتي و فەشارتبيە. وەرگر ب ساناهي تيناگەهيت و هەندەك مەسجین ديتەر دگەل خۆ هەلديگريت. وەك ئەم ب کوردی ديترين (ديوارۆ بۆ تە ديترم، پشت ديوارۆ گوھي خۆ بدئ).

لي هەندەك جارن، دژانرين وەك داستان و رۆمان و چيروکي دا، چەند جۆرەکين وەك (راستەوخۆ، نەرستەوخۆ، تيکەل ب فەگيراني، رافەکاری، سالوخي) ژي يين هەين (64).

"زۆر لە ژانرە ئەدەبيهکاني تريش ديالوگيان تيدايە، بەلام هيجيان بە هيندەي دراما وەك رەگەزي سەرەکي تياندا کار ناکات" (65). مەرجه ديالوگا درامايي يا واتادار و ئارمانجدار بيت، چونکە هەر ئالافەکي درامايي ئەگەر يي ئارمانج و مەبەست بيت، دي کارتيتکرن ل سەر هەمي ئافاهي درامايي کەت و زيندييونا وئ دي مرييت. هەر ديسان دديالوگا دراماييدا، گرنگە شيسکار ل دويڤ هزر و بابەتي کارەکنەران، ديالوگي ب ئافرينيت. چونکە تا درامايەك سەرکەفتي ژدايک بيت و وەرگر يي چالاک بيت ل دويڤ روويدانان و گەشەکنا هەفرکي، بيزار و بيهن تەنگ نەيت. پيندڤيه ديالوگ يا گونجاي بيت ل دويڤ بابەت، رۆلي کارەکنەر دگيريت، دەم و جھين روويداني. پەيوەنديەکا توند و موک دگەل دا هەيت. ب گۆتەکا ديتەر، ب هيج رەنکەکي ناييت ديالوگ يا گونجاي نەيت دگەل چرکەيا تيدا دەيتە گۆتن و پەيوەندي ب بابەتي وئ چرکەيە نەيت. ئەفە ژي ژ ساخلەتین هەرە گرنگ يين ديالوگا درامايي نە. ژلایەکي ديتەر، بەرزي و نزميا ديالوگي ژي، رۆل و کارگەرپا خۆ هەيه ددرامايي دا. "لە دراما دا، دەنگ بەرزکردن و نزمکرن مەبەستیک دەيیکي، خياري و هينمي ريفەکان پەيوەستە بە هۆکارک، تيکشکاني ئەو شيوازه تيکچووني کاري درامايەکەيه" (66). ب گۆتەکا

دى، چونكه دياالوگا درامايي زنده تر بشيويه كي زيندى ل دهمى پيشكيشكرنا شاتوگهرى دهيته ديتن، لهوما بهرزي و نرمييا وى روْل و كاريگه ريبا خو هه يه، كاره كنهر دهمى دكه هيته پله بين شاريايى دياالوگا بهرز بكار دئينيت، ل دهمى هينم ديت دياالوگى ب ريتا نرم بكار دئينيت.

3.5.2. مۆتۈلۈك:

ئەو ژى ئىكە ژ تەكىكىن گىرگ يىن دىراماين، ب تىگەھەكى گىشتى ئەو دانوستاندن و ئاخفتنە، ئەوا كارەكتەرەك بىتى دگەل خۇ ب خۇ دگەت. يان ژى ئاراستەى وەرگرى دگەت. بىي بەرسفا وى ھېتە دان. جودا و جىوارە ژ دىالوگى. مۆتۈلۈك دكۇكا خۇ دا، كۈمەك ھەقپىكىن دەرۋونى و سايكۇلۇژىنە دناخ و دەرۋونى كارەكتەرەن دا، ھەولۇدەن دەرپىن ژىكەن. ب رىكا وى وەرگر ئاشنا دىت كا چ روويدا يان دى چ روویدەت. ەك پارچەبەك پچوپك ژ دىراماين دھىتە ناسكرن. مۆتۈلۈك دىنىات دا، زارافەكى يونانىيە، ژ دوو پىشكان پىكدھىت. (Mono) ب واتايا تاك يان تەنھا. (Logues) ب واتايا گوتن يان گوتار. ب لىكدانا ھەر دووان دىتە (تەنھا گوتن) يان ژى (ئاخفتن دگەل خۇ ب خۇ). "مۆتۈلۈك: گوتارەكا درىزە كەسايەتتەك تى دىپزىت (ئاراستەكرى نىنە بۇ كەسپىن دى)، ئەگەر دىالۈك نەھىتە گوتن (ئانكو ھەرركەنەك ب دىنگەكى بلىندىت) ئەو دىتە مۆتۈلۈكەكا ئاخشۇ و ئەگەر بىتە گوتن، دىتە مۆتۈلۈكەكا دەرەكى يان نېنىي بىن خۇ ل گەل خۇ بىژىت" (67). مەبەست كو (ئاراستەكرى نىنە بۇ كەسپىن دى) ئەو كو بەرسفا وى ناھىتە دان ژلاين وەرگرى ۋە. چۈنكە ئەگەر دانوستاندن ھاتەكرن ئەو دى بىتە دىالۈك نە مۆتۈلۈك. "مۆتۈلۈك ژ بىژەيا يونانى monos ھاتتە كو واتەيا يەك دىستىنە و logosكو واتەيا وى ژى بىژەي گوتتە. گوتتا كەسوكى د بەرھەمى ئەدەبى دىيە. ئاخفتنا پىرسونەكى يە كو ب شىۋەي دل ۋەكرىن يە يان ژى ب ئاۋاكى قسەكرى يە. مۆتۈلۈك دىشېت ئارەستەى ھندەك كەشان بىتە كرن يان ژى ئاخفتنا ب دىنگەكى بلىند ب خورە. پرى جارن دئەدەبا دەستافى دە ب كارى و دئەدەبا شانوى دە، دىكىچا يەك ئەكەر دە ب كارتىت. مۆتۈلۈك رەنگەكى خوە بىن دن ھەيە كو ژىرە تىتە گوتن: مۆتۈلۈك دھوندرى خوە دە، ئانكو بى دىنگ " (68). واتە، ئاخفتنا كارەكتەرىيە دگەل خۇ، د زۇرىيە ژانرىن ئەدەبى دا دھىتە بكارىتئان. دەربارەى پىنئاسا مۆتۈلۈكى، ئىبراھىم ھەمادە دىپزىت (مۆتۈلۈك پىكەتەبەك زىمانىيە، يا تانگە و ئىكەنەيە، دھىتە گوتن يان شىپاساندن. ئاخفتنا ئاخفتكەرەكى بىتى يە. واتە نايت دوو ئاخفتكەر بىن. دانوستاندەكە دناخ و دەرۋونى كارەكتەرىدا دھىتە ئەنجامدان) (69). ب گوتەكا دى، تاكە مەرچى دروستبونا مۆتۈلۈكى ئەو ئىكەنە و تانگەيە. "ھەبونا ئاخفتنەكا تاك لاينەيە كو چ كەسەكى وەكو بەرسفەر نىنە" (70). (گوتارەكە كارەكتەرى دىراماين ب تى يان ب ئامادەبونا پىنەرەن دىپزىت و نېنىيىن ناخ و دەرۋونى خۇ بەرجەستەدەكە) (71). مرۇفى ئاساى ب گىشتى، كارەكتەرى دىراماين ب تاييە، ژئەنجامى ھەقپكى و روویدائىن ژىيانى و كارىكەربوون ب ژىنگەھ و دەرۋووبەرى خۇ، پانتايەكە مەزنا نېنىي و ئارەزوويان دناخى وىدا دروست دىن. واتە مرۇف گەنجىيەكە پرى نېنىيە دناخى خۇ دا. چۈنكە دىراماين دا كارەكتەر ب زىندى ل سەر دەپى شاتۇن دھىتە دىتن و تەنھا روخسار و روالەتى وى بىن ديارە. ئەفجا گىرگە تەكىكەك ھەيىت ئەفان ھەقدى و ھەقپكى و نېنىيىن دەرۋونى نىشا بدەت، ژەر ۋىيەكى مۆتۈلۈك پەيدا بوويە و دھىتە بكارىتئان. دانوستاندن دگەل خۇ ب خۇ، يان رەنگە دگەل كەسەكى بەرزە يان پىنەرەن بىت. لى بەرسفا وى نايت ھېتە دان. ب واتاياكە گىشتى، مۆتۈلۈك دوو دىنگى. دىنگەكى ژدەرۋەى جەستەبى و بى بلىندە. واتە دھىتە ھېستىن. دىنگى دوو بىن دناف جەستە و دەرۋونى دا يە و بىن نزمە و ناھىتە ھېستىن. ئەف ھەر دوو دۇخە مرۇف رۇژانە تىدا دىورىت، چ ەك دانوستاندن دناخى خۇدا دگەل خۇ ب خۇ و ب نېنىي. يان ژى ھەر دگەل خۇ ب خۇ، ب دىنگەكى بلىند. ھەلبەتە ئەۋە ژى ئەنجامى ھەقپكى و قشارا ژىيانى و تىزكرنا ھەزانە. ب گوتەكا دى، مۆتۈلۈك دەرپىنا ناخ و دەرۋونى يە. ئامبرى ۋەدىتتا نېنىي و كوئىن تارى بىن ئاخشۇيا مرۇف و كارەكتەرەنە.

جوړين مۆتولوگى:

مۆنۈلۈك زى وەك زۆرىەيا توخم و تەكنىكىن دىتر، ل سەر چەندىن جۆر و شىۋەيان دا ھاتىيە دابەشكرن. بۇ نموونە، مۆنۈلۈگا (دەروونى، دىراماتىكى، تەنھايىزى)⁽⁷²⁾. يان

1. مۆنۈلۈگا مۆنۈدرامايى (Mono drama): ئەف جۈرە درامايە تەنھا ئىك کارەكتەر ھەيە، ئەو دگەل خۇ دئاخفیت ب دەنگى بلند.
2. مۆنۈلۈگا کارەكتەر و ئاخفتنا دگەل بىئران دا (Aside): کارەكتەر دئاخفیت دگەل بىنەران و پەيامان ئاراستە دگەت، لى ناییت کەس بەرسنى بدەت، بەلکو ئاخفتن یا وی بتنى یە.
3. مۆنۈلۈگا (ئاخفتنا دگەل روحنى) (Soliloquy): ئەف جۈرە ب شىۋى گۇتارەکا درىزە ئىك کارەكتەر دخوینیت بىنى فەقەتیان. دبیت ل دەستپىکى (برۈلۈک) یان ل دوماهییکا بەرھەمى (ئىبیلۈک) دا بیت. یان ژى ل دەستپىک و دوماهییکى ژى ھەر ھەبیت.
4. مۆنۈلۈگا درامايى (Dramatic monologue): ئەفە ژى ئاخفتنەکە ژلایەکى بتنى دھیتە ئاراستەکن⁽⁷³⁾.

3. تهوهری دووی: بهرجهسته بوونا ههفرکی دتوخ و تهکنیکین درامای دا:

1.3. ھه ڦرکي:

دزمانی کوردیدا بهرامهر (ههڤرکی، ململانی، شه‌رنیخ، ههڤدری، راکهری، به‌ریه‌ککه‌وتن، به‌یکدادان، مشتومر، دووبه‌ره‌کی و کیشمه‌کش ... هتد)، لی ب دیتنا مه "ههڤرکی" گوجاوترینه. دزمانی عهریدیدا بهرامهر په‌یقا (الصراع) دهیت ب واتایا (الصراع): ئیخشستنا سهر زه‌فی واته‌ لیکدان، یان ژێ کیته‌). دزمانی ئنگلیزیدا ژینچینا په‌یقا (conflict) ژ کارئ لاتینی (confligere) ها‌تییه‌ وه‌رگرتن ب رامانا پینکا‌که‌فتن و په‌شچوون⁽⁷⁴⁾.

ههڤرکی تیکه‌که‌کی گشتیه‌، په‌یوه‌ندییه‌کا پینکا‌که‌فتنی یا له‌شی و مورالی دناقبه‌را دوو لایه‌نان دا یان پتر دسه‌پینت، پرهنسییه‌که‌ په‌یوه‌ندییان دناقبه‌را تاکان و کومه‌لگه‌هان کو‌ترول دکته‌. هه‌روه‌ها ته‌و ههڤدریه‌کا دیاره‌ دناقبه‌را دوو هی‌زین هاو‌هیز، ل دویش پینکا‌که‌فتنا وان هه‌ردوو هی‌زان کارگه‌شه‌دکته‌، هه‌روه‌سا ته‌و دناق‌خوییا مرو‌فی دا با هه‌ی.

"كونفليكٹ - ژېئورەئال لاتىن conflictus ھاتىيە، واتەيا لەھفكەتنە دستىنە" (75). ھەر دىسان ھاتىيە "د زماڻى ئىنگلىزىدا conflict و دزمانى عەرەبىدا الصراع بىكار دەيتن، دزمانى كوردىدا پەيغۇن مەلەت، شەرەنخ، ھەفركى، بەرھەنگارى، مشتومر، دووبەندى و دووبەركى. بۇ دەيتنە بىكارىيان (76). ھەفركى، واتە لىكەتتە گەشتەن دئارمانجان دا. دۆخەكە نەئارامىيە، ئەنجامى بارۇدۆخى دەروونى دروست دەيت. (ھەفركى، كېشە يان ژى كىز، لىكەتتەكا وەك پىللىن دەرياي، تۆفنى ئىككىن ئى ھەر ژانرەكە ئەدەبىيە) (77). ھەفركى، ل دەما ھەبوونا دوو ھەلوپست يان ئاراستەيتن ھەفدژ پەيدادەيت، ھىيەتتەبوون دەھلژاردن و بىراردان دا ھەيت، واتە گىدايە ب وى شەرەنخا دناقەرا ھەما و پىنسىيان دا ژلايەكە، بەرژەووندى و دەستەكەفتان ھە ژلايەكە دىترە پەيدادەيت. ئەفە دىتە ئەگەرى دوودلى و ھەلچوونان و رەنگەدانا خۆ ل سەر نەرفىسا دەروونى و فشار و بەرژەوونى دكەت.

ھەفركى (لىكەدانا دوو ئاراستەيتن ھەفدژە خودى قەھرەمانى دا، يان ژى دناقەرا قەھرەمانى و ھىزىن دەركە دا، كۆ كارتىكەركە گىرگ ل سەر ب رىقەچوونا بوويەر و روويدان دا ھەيە) (78). ژىيەكە ديار دەيت كۆ ھەفركى ھەردەم دناقەرا دوو جەمسەر، ئاراستە، ئاسۆ و رەھەندان دا ھەيە، چ جارن ئىك ئاراستە و لاين نىنە، بەلكو بەرەفكە ھەردەم پىرۆسىسەكا دوولايەنەيە، ئەفجا چ خودى يان بابەقەيت. ئەفە وى دگەھىيەت كۆ "مەلەتلىك گەھەرى درامايە" (79)، ب گوتەكە دىتر، چ كار و ژانرەكە ئەدەبى، چ رۆمان يان چىرۆك يان دراما ... ھەتە، بىن ھەفركى ھەبوونا خۆ نايەت و بىرپا پىشتا بەرھەمىيە و ھەموو ئەلەمىيەتتە دىترەك روويدان، كارەكەر، دەم و جە، قەگىران و ... ھەتە، دكەفە دىترەك ھەفركىدا و ب رىك و شۆپا وى گەشە و ھەپركە دكەن. ھەر بەرھەمەكە ئەدەبى ژى كۆمەك سىتوينا پىكەھىت، لى سىتوينا و جەمسەرى ھەرە گىرگ ھەفركى، چۆنكە ئەو دىتە سەدەمى رايكەشيان و بالەكەشيان ھەركى، گەشتەن ئارمانجا دوماھىكە ياكى تىكەستى و بەھايى وى بى ئىستاتىكەن بەرجەستە دكەت. ژىل كۆ ھەفركى دناقەرا ھەموو كەرسەتەيەكە ل سەر زەمىنى ھەيە، لى زىدەترى ھەر تىكەتە مەفە تىكەلى ھەفركى دىتە ب ھەموو جۆرىن خۆ ھە، چۆنكە ئەو خۆ ددانەت كۆ بىلندەت و پىرۆزەت و ب بەھاتەن بوونەوەرە دگەردوونى دا، دقەت ھەموو تىكەتەك ل ژىر كۆتۆول و ھەژمونا وى دابى. "مەلەتلىك ئەو بىنەمايە نىو دەق درامايە كە دەتوانى سەرنەخى ھەرگە بەردەوام بۇ دەق يان غامىش رايكەشيان، بەگەرداچوونى دوو ھىزى ھەتايە لە ھىزىر تەوانا بە ئاراستەيە يەك ئامانچ كە ھەر دوو بەرى ھاوگەشەكە مەبەستىيە يىگەن" (80). ب شىوئەيەكە گشتى، ھەفركى دۆخەكە گشتەگىرە مەرجى ھەرە سەركە ژىو ھەبوونا وى دوولايەنەيە، ئەفجا چ دناقەرا دوو كەسان، كومان، پىنسىيان، ئايدلۆژى و بىرەوواوەرە، ئاينان، سىرەشت و خەزەيە، تەخ و جىنان ... ھەتە.

(ھەفركى درامايە، كىزە دناقەرا دوو ھىزىن ھەفدژ يان ژى دژ ب يەكە) (81). ئەفە ژى وىچەندى دگەھىيەت كۆ نەمەيا بەرھەمە ئەدەبى و زىندەيانا وى ژىل چەند ئەلەمىيەتەكەن دىتر، لى بىن ھەرە سەركە ھەفركى، چۆنكە ئەو دىتە شەنگەستى ئافاكرن و دەستەپىكرن پاشى بەرەف كۆپىتەك و كۆكەن و ل دوماھىكە ژى ب داوېياتن، ئەفجا چ ب چارەسەرى پىت يان ژى ب قەكرى مەنەت.

ھەفركى، وەك ھەر ئەلەمىيەت و تۆخەكە دىتر بىن پىكەتە دەق ئەدەبى رۆل و باندۆر و گىرگەيا خۆ ھەيە. لى چ ئەلەمىيەت نەشتەن جەھى يىن دىتر بگىرەت و ھەر ئىكە رۆل و كارتىكەرنە خۆ ھەيە و لاوازى دىكە دا دىتە لاوازى دكۆيا بەرھەمە، سەردەي قىيەكە لى گىرگەيا ھەفركى گەلەكە، چۆنكە ئەو دىتە بىرپا پىشتا تىكەستى و بىرەچوون و گەشەكرە روويدان و كارەكەرەن. واتە قەلەف و بىزىنەرى سەركە ھەفركى. "بىيات و بىكەھى ھەر رويدانەكە، تىكەتەك نىنە ژىل مەلەتلىك" (82). ھەر ژانرەكە ئەدەبىدا، ب تايەت درامايە دا، دەستەپىكەك ھەيە، ھىندى ھىندى گەشەدەكەت و بەرەف پىشەقەچىت، ھەتە دگەھىتە كۆپىتەك و كۆكەن، ئەفجا بەرەف دوماھىكە و ئەنجامى، ھەلەتە بىن قى پىرۆسىسە ب رىقەدەت ھەفركى. چ بەرھەمەكە بىن روويدان و كارەكەرە ژدايكە نابىن، گەشەسەندە بوويەر و روويدانان، لىقەن و چارەشەسە كارەكەرەن ھەفركى بەرجەستە دكەت "مەلەتلىك ب خالا دەستەپىكرەنەوئا ھەمى دەقەكە درامايە دەيتە ھەژماتەن" (83). شاكارى و پەلەبەزىيا ھەر تىكەستەكە ئەدەبى، د چاوانىيا بكارىيان و دانەبالا تۆخ و ئەلەمىيەتەن دا. ھەلەتە ئەفە بەرپىسەيتەيا ئىسكارىيە و بەلگە بىلەقە و شەھەزەيا وىيە. لەورا دەمى ئىسكار و ئەفرىنەرى تىكەستى ژىل رەگەزىن دىتر، ب ھوىرى و زىرەكە ھىندى ھىندى ھەمى تۆخان پىكەكەگەردەدەت و ھەفركى دكەتە خالا بىكەھىن و سەركە بىلەندەن و گەشەكرەن ئىدى ئەو تىكەستە مانا خۆ دپارىزىت و نەمە دىمەت. (مەلەتلىك تۆخى گىرگە پىكەھىنەرى گىرگە درامايە) (84). يان ژى بىزىن، "بوونى مەلەتلىك لەناو دراما دەيتە دەستەپىكەكرەن دىترە بىرەكە دراماكە" (85). ھەفركى، گەشەيا دەق درامايە رۆھن دكەت و ھىندى بەرەف كۆپىتەكە دىتە و گەشەسەندە ھىلا گشتى يا روويدانان و بەرھەمىيە. ژلايەكە دىترە مان و لىقەن و نەمەرى و مەشخەلا سەركەيە.

2.3. ئاشنايەتتە ھەفركى ئەلەمىيەتتەن درامايە دا:

1.2.3. ھەفركى دەق:

ئاشكارە دەق ھەلگە پەيام و ھزر و كودانە. ھەر بەرھەمەكە داھىيانا ئەدەبى مەبەست و ئارمانچ بىن ھەيە. چ بەرھەمەكە بىن دەق ژدايكە نايەت، چۆنكە ديارە پىرۆسىسا داھىيانا ئەدەبى خودان سى جەمسەرىن سەركەيە (ئىسكار و دەق و ھەرگە). پلوت و گىر دەق دا دەيتە بەرجەستەكرن و گەشە دكەن. بىن كومان ئاشكارەبوونا ھەفركى ژى دناق دەق دا دەيتە دىتە و باندۆرەكە مەزەن ل سەر دكەت.

ئەف دەق درامايە ب ناھى "خەونا سەيدان ھىژا" ژىسىنا ئىسكار (زىاد عابدەيە). ل سالا 2011 ل دەوك و ئامەدى ھاتىيە نىشانەن. خۆ د (55) لاپەرىن رەقەبارى بچوئەك دا دىتە. دەق بىن پە ھەفركى دناقەرا دوو ئاراستەيتن پىنسىپ و بەرژەووندى، پاقىزى و پىساقى، راستگۆي و درەو، دەستەپىكە و دىزى. ب رىكە ئەلەمىيەتتەن وەك (روويدان، كارەكەر، قەگىران، دەم و جە) ژلايەكە قە. تەككىكەن وەك (گىر، دىالۆك و مۆئەلۇك) ھەفركى دناق دەق دەيتە بەرجەستەكرن. ھزر و ئايدلۆژيا بىن جوداجودا دەيتە دىتە. ب رىكە فى دەق و پىشتى دەيتە غامىشكرن، ئىدى چ ئەرتى يان ئەرتى كارتىكەرنى ل ھەرگە دكەت و ھەلەتە ھەفركى كۆ فى كارتىكەرنى بەرھەمەدەيت.

ئەف تىكەستە ب تىكەستەكە فەكرى دەيتە نىاسىن، واتە ھەلگە كۆد و پەيامىن قەكرىيە. شەرفەكرىن جىواز بۇ رامانىن وى دەيتەكرن. راستە ھەفركى دناقەرا چوار كارەكەرەن دا. ل سەر دىزى يە. لى دىشان دا. چەندىن ئاراستەيتن دىتر بىن واتاين ژى دەرەكەش. وەك ھەفركى دناقەرا چوار (ئايدلۆژيا، ئاين، پارت، جىكە، پارچە

...هەند). ب گۆتەك دېتەر، ل سەر ئاستى تىگەهشتەن وەرگىرى و چاوانىيا فەكرنا كودان ژلاين ويثە دەمىنيت. سەرئەنجام، پەيوەندىيا هەفرېكى و دەقى ئاشكرا دىيت، چونكە چ دەقەين درامايى هەفرېكى تىيدا نەيت، ب دەقەكى مرى دەيتە هژمارتن و گەشەناكەت. يان ژى نە يىن ژەهژيە بېيتە نايىشكرن. درامايىا خەونا سەيدايىن هېژا، دكوكا خۇدا ل سەر بىنايى هەفرېكى دنافەرا دوو جەمسەرەن دا هاتىيە ئافكرن، ئەف هەر دوو جەمسەرە ب درېژاھىيا ژيانا مەرفاھىيەتې بەردەوام دەفرېكى و مەملانى دا بووين. هەردەم مەرف بويە سەدەمى دروستبونا فى هەفرېكى، ئەفجا باشى و خرابى دوو هەلوپىست و جەمسەرن، مەرف هەلدېزىت كالاھەنگرى كىژ جەمسەرى يە و خۇ د چ هەلوپىست دا دىينيت. ب گۆتەك گشتى، ئەف دەقە ژدايك بويە و هاتىيە نايىشكرن، چونكە هەفرېكى يا تىيدا ژالە و باندۇرا خۇ هەيە. ئەف ئاشنايەتى و كارىگەرىيا هەفرېكى د تىكەستى و دەقى دا دياردەكەت.

2.2.3. هەفرېكى و روويدان:

درامايىا خەونا سەيدايىن هېژا، يا پەر ژ روويدانان. دكوكا خۇدا ژ دوو روويدانين سەرەكى و كۆمەك روويدانين لاوەكى كۆكەشە دىخەمەتا روويدانا سەرەكى دا پىكەدەين. روويدانين سەرەكى بىرئىنە ژ (دزينا گوينىكى و خۇيشاندان) ئ.

" لىسەر شاتوئېن پىشتا كورسىكەكى يا ديارە و ل بن كورسىكى گوينەكى مەزە، لى ديارە هاتىيە شەلاندن و دزىكەر دەيتە سەر شاتوئېن بترس فە دقەيت تىركى خۇ تىزى كەت، ل دەمى داكرتتى:

درېژ: سەحكەكى، دزىكەر ئى پىس، ئەو چەوا يىن گوينىكى خۇ دادگىت!

قەلەو: ب سەردا بگىن" (خەونا سەيدايىن هېژا، ل 64 - 65).

ب فى رەنگى روويدانا سەرەكى دەستپىدەكەت و هيدى هيدى گەشەدەكەت. واتە روويدانا سەرەكى دزى يە. روويدانا دووين يا سەرەكى، خۇيشاندانە، ژلاين خەلكى فە دزى سەيدايى و دارودەستىن وى، ب راکرنا وى ژسەر كورسىكى و روويشتەنا (دزىكەر، قەلەو، درېژ) ل سەر كورسىكى و پاشان هافىتتا وان و شەكەستن و بىرنا كورسىكى شاتوگەرى ب دوماھىك دەيت.

" قەلەو: خۇيشاندانە.

درېژ: گەلەكن.

قەلەو: تىزا مە هەنە ... دىن هەنە مە ئەوئ دزىكەر يىن ل پىشيا وان دەيت." (خەونا سەيدايىن هېژا، ل 114)

" درېژ: (بۇ سەيدايى) ئەزەنى، پەيشەكە بىتئ پىژە بەلكو براوەستن.

قەلەو: سەيدا، دىن مە هەمیان گرن.

(هەول دەدن سەيدايى سەر كورسىكى راکەن)

درېژ: دەستىن مە ناگرن بەلگرم

قەلەو: هاتە مە." (خەونا سەيدايىن هېژا، ل 115-116).

ژلايەكى دىتەر، ئەف درامايە ژكۆمەك روويدانين لاوەكى پىكەدەين و تىزكرنا روويدانا سەرەكى دكەن و دىخەمەتا وى دانە. بۇ غوونە:

" درېژ: نوکە نە وەختى هەندىيە، شەف هات و تاف ل سەر حەوشا سەيدايى ئەما، هەندە دىن ديارىت، خۇ حازرىكەن (بۇ قەلەوى) كاتى قارا لىكەدە دا هەتكا مە نەچىت دەف سەيدايى دىن بىژىت نەزانى حەوشەكى لىكەدەن دىن چەوا باغچەيەكى مەزن بىر شەبەين (قەلەو مژىلى كارىيە).

دزىكەر: چەوا خۇ حازركەن؟" (خەونا سەيدايىن هېژا، ل 81).

" درېژ: ئەزمانى تە ژ رۆژا مەن تو نياسى نە يىن بەلانسكرىيە.

قەلەو: بەلانس نە بەلانس، ئەز نزام خۇ چ حەكۆمەتا نا دامەزىنەن كۆ بەحسنى بەلانسى بەكى، هەمى تىركەكى حىزە و كىشە بىداوى دەيت.

درېژ: ئەز ب وى كەم يىن سەر كورسىكى تو دەفى خۇ ئەدانىيە سەرىك، دىن عىركى تە بەردەمە قىرە.

قەلەو: وەى وەى تو خۇ رادكەشسىيە مەن، تو جىئىنا ل مە دەى، ما مە نە گۆتبوو ئەم شىركىن؟

دزىكەر: شىركىن چ؟

درېژ: تو خۇ قەدە، يا مەن و فى درېژ بوو.

قەلەو: ب خودى تو بىيە هېر فە دىن ئارەشا بۇ تە چىكەم." (خەونا سەيدايىن هېژا، ل 88).

شەرى وان دەستپىدەكەت و هەر دوو ددانە ئىك دەكى دەركەھى دەيت دكەل موزىكەكە بترس روناھىيەك ژئاف كورسىكى دەردەكەفەيت و سەيدا يىن ل سەر كورسىكى.

"درېژ: (هيدى هيدى رادبىتەفە) ئەزەنى ئەم يىن هاتىن ژەر تىركى برادەرى يىن دزى ژمالتى دەلەتى.

قەلەو: پىژە كۆ ئەم نزانين چىيە تىيدا.

درېژ: هەشە تو، فېجا پىشتى هاتىيە ئاشكەراركن ژلاين دوو دلسوزىن بەرامبەر تە، فى كەسى دزىكەر دقەيت توبە كەت و ل هېشيا سزائى خۇيە.

قەلەو: و دىن تىركى خۇ ژى ب مە بەخشىنىت.

دزىكەر: هوين نزانين چ تىركى داپە، هېشەكە مەزەنە.

درېژ: ديارە سەيدا ژەر تىركى تە بەرسقا مە نادەت.

قەلەو: هەلبەت يىن عاجزە، ما ئەفا تە كرى كىمە؟ بەرى خۇ بدەين كىپاتە ژى ناھىت.

دزىكەر: ئەز چىكەم دا بەرسقى بدەت؟". (خەونا سەيدايىن هېژا، ل 93).

"قەلەو: نیشا بده بەلکوی ژ ته عاجزه.

دزیکەر: ئەز شەرم دکەم.

قهلاهو: تو شهرم دکهی نیشا بدهی هههههههه دياره تشته کئی بی ههتک ته پی دزی هههههه

درېژ: کورو ما که نکی هه تک مایه کو دزینا وان هه بیت."

(خه ونا سه یادی ئه یژا، ل 96).

"دڙيڪر: بهاني خه لکي دگوتن کو خزينکه کا مال و ميراثي يا ل حه وشا قه سره کا هه رفته هه ي.

قہلو: قہ سرا ھہر فتا چ کورو! ئہ قہ جھی ئہ زبہ نیکیا ھہ.

دریژ: (بۇ يې قەلەم) دى بەرپىكىن خۇ گرىدە و بىشى خۇ .. تو دىكەر، نوکە پىژە من تە گۆت خەلكى دگۆت دى شىي پىژى ئەو خەلك كىه و ناڧىن وان چنە؟".

(ژیدهری بهری، ل 100.)

"درېژ: نه‌ري دځيت سه‌يدايي ژ سهر کورسيکي راکهين دا بشين تيرکي بينه دهر و بزائين چ تيدايه.

قه‌له‌و: به‌س نه‌قه مابوو ته ب من نه‌دایه کرن، نه‌ز سه‌یدایی سه‌ر کورسیکی راکم!

دریژ: تو راکه و نه ز دی بهری خو دهمی کا چ دبنشه یه.

قەلەو: دا بۆتە بېزىم، يا ئىككى بىنەمالا مەنە مېرخاسن، ھەمما ئەسلەن دىگۈتە مە سىلىسكو و مېرچۆك، يېن مېرخاس ھەر ھوین بوون خالو.

دریٲ: ئی چ فہرقا من و تہیہ! ہمس را کرنا وی یا گرانہ، تو را کہ و نگہر تشتہک چیوو ہمی دی زنن من ہر پارا را کرنا وی یا دای.

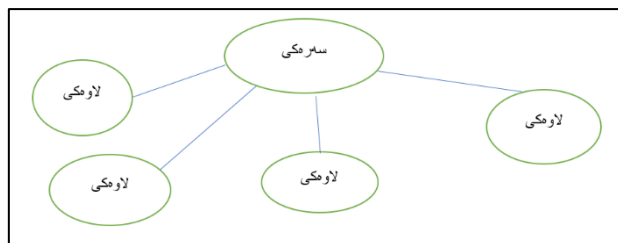
قەلەو: ھەكۆ تەشتەك چىيو؟ ھەھەھەھە نەگەر چىيو، ھەفالىن وى پى ل پىشتاگرى ناھيلن كىيىن ژمە ھېيت ... ھشە كورو تو چ دىيى؟!

دریڙ: هه ٻي ٻي عاقل ... هه ٻي ٻي عاقل ... هه ٻي سهيدا ب کورسيڪي سهيدانه وٽه فر رابون دي وهڪي من و ته بنه ٻي ترانڪ.

قہلو: تہز پئی ترانکم! ہیشکو سہیدانی مہ بوفیہ و ناٹاخفیت و نگہر من ہلگرت کی نابیت دی ٹیک ہیت ہەر و ئەر و مہمرال مہ کہت. ہیشکو ئہفہ پئی لالہ

لال.". (ژیندہ ری بہری، ل 111).

هوسا چه ندين روويدانين لاهو کي دناف دراماني دا همنه و خزمهتا روويدانا سهره کي دکهن، وه دکي هيلکاري دا ديار:

سەرئەنجام، روويدانئىن سەرەكى و يىن لاوهكى ژدايك نابن ئەگەر ھەقركى دناف روويدانان دا نەبىت و تەنھا دىن وەك پەيامەك سادە يان ژى جەستەيەكنى مرى بىت. گەشەكرن و پيشداچوونا روويداناب باندۆر و كارىگەريا ھەقركى دىت، لەوما چ روويدان نەشئىن ھەبوونا خۇ بەرجەستەبەكن و بەردەوام دلشئىن دا بن ئەگەر ھەقركى نەبىت.

3.2.3. هه فرکی و کاره کتهر:

درامایا خەونا سەیدای هێژا، ژچار کارەکتەرین سەرەکی و کۆمەکا کارەکتەرین لاوەکی کۆتەها ئاماژە بوان هاتیە کە پێکدەهێت. یێن سەرەکی وەک (دریژ، قەلەو، دزیکەر، سەیدا). یێن لاوەکی وەک (ئاسنەگر، کورسی، فەقیر، ئیتیم، سیتی، شەهید، دەرەدەر، براین مەزنی دزیکەری، هۆزاشان، نەمەزین وەلاتی و مەلانی گۆلی ... هتە). کارەکتەر ب پەهەندی دەروونی دێتەر ژ چەکی دا هاتنە ناساندن، هەردیسەن رەهەندی چاککی و دەستبەشاکرنا پە و تەخاکۆمەلایەتی بۆ نمونە سەیدا. یان ژێ پەهەندی لەشی وەک دریژ، قەلەو، زک فەرەد، سەرشین. ژلایەکی دیشە، ب شێوازی شەرقەکاری هاتنە بەرجافکەن بۆ نمونە دزیکەر. کارەکتەرین سەرەکی رۆلی وان ناھێتە گۆھارتن هەر ژ دەستپێکی تا دوامایکی. کارەکتەر ژ ریاlet و واقعی هاتنە وەرگرتن و وێنە کەن. نە کارەکتەرین ئاشوبی نە. رۆلی وان هەفکەردانا روویدانانە بینکە و ل دویت زنجیرەیا گەشە کەنا روویدانانە ژێ دلش و گەشی دکەن. ب ریکا فان کارەکتەرەن هەفکە پەیدا دیت و پاشان گەرم و شارپایی تا دگەهیتە دوامایکی.

"دریڑ: هو، تو نہ لکھ۔"

قہارو: نہ لٹے، نہ گھر دیں تہ کہمہ سہراد۔

دزيكېر: (دوو پټنگاډا دجيت و دراهه ستيت، دهستكې، بلند دكهت) من چ نه بريده. "پدېرې بهرې، ل 67.

ب. کا قان کارہ کتہ از و دفعہ جر کہ بی دا، ئندی هه فکری ده ستنده کت.

"قه‌ل‌و: هه‌م، جافان، تو باوه‌ردکه‌ی وی جافه‌که‌ی سه‌ی، دێ هه‌ی ده‌ما دهبشت.

درخت: و چاقه که شبن دهما هزار دکهت.

قوله: و حاشاه كبر كه سكه هه ك دز كه را دينست.

در پٽ: وڃاڻه ڪري رهس، دهما ڦه هومانئس، ڊڪٽ". ڏيندري بهري، ل74.

ھەر دوو کارەكتەر لايەننى شىرۋەتكارى يېڭى كارەكتەرنى سەيدايى بۇ دىزىكەرنى دىكەن، ب ھەبوونا فان ھەر چوار كارەكتەران روويدان بەردەوامىيى ددەنە خۇ و قەلئى سەرەكى يڭى كارەكتەر و روويدانان ھەقەكەيە.

دلەپەرەيڭ (80 - 85) ئ، (92 - 97) ھەقەكى دگەھىتە تىرۋىك و گوپىتەكى، بۇ غوونە:

"درېژ: يېڭى ۋەكى تە دىيا ب سەرى پرىن باژارى ب قنارا قەكەن دا بىنە عىبەت و پىشەن، دا زارۋىكىن ۋەلاقى ھەروو سىپىدى ئىف كەنە تە.

قەلەو: ل ئىقاريا خۇ خۇشكەن بىنەرى تە ھەيىيىيىيى زالم.

دىزىكەر: مەن چ نەكەيە، ھوین يڭى دادگەھ سزايا ل مەن دەرەشەن.

درېژ: دادگەھ بۇ چىيە! كورۇ دادگەھ بۇ مەقۇن ئىف كەنە ل سەرە، ئىف كومان.

قەلەو: تو تىكرا ئىكرا كەنەھكار و دزى و دەستىرېژى ھەيىيىيىيى زالم.

دىزىكەر: ھەوارە، مەن چ ئىنا سەرى خۇ ھەمى تىرەكەكە." ژىدەرىي بەرى، ل 80.

يان ژى:

"قەلەو: دىي كىقە بەى؟ بىننى راست راست.

درېژ: يڭى دەنگ بە.

قەلەو: يڭى دەنگ نام، تە زانى ھەقال مە ھەردووكان بىننى فېئى فېئى ئىچا تو بۇ بەھسى پىرسىيا بەكى و يەنجوج و مەنجوجا بەكى بىنقىيە.

درېژ: كورۇ ھەى كۆھدرېژ، تە خىرە ئىكەھە.

قەلەو: ئىناكەھم، مەژىن مەن پىلاققە، شولى ساقى كە ... ھەما بلا سەر بەرېكى پىت ھى دىزىكەرۇ.

دىزىكەر: ھا

قەلەو: مە تو ب كۆنەھباريا دزىن يڭى كىرتى تە زانى.

دىزىكەر: مەن زانى."

ژىدەرىي بەرى، ل 86.

"قەلەو: مەن كۆتە تە بلا نەچىت.

درېژ: نوكە مە دەم نەما، ۋەرە ھارى مەن دا سەيدايى راکەين و تىركى بىيەن بەلكو صەك پىت.

قەلەو: سەيدايى راکەين و صەكى كىقە بەين؟ ئى ئەقە يېڭى دەين.

درېژ: (بۇ سەيدايى) ئەزەينى، پەيشەكا بىننى يېزە بەلكو براۋەستەن.

قەلەو: سەيدا، دىي مە ھەميا كىرن.

(ھەول دەدەن سەيدايى سەر كورسىكى راکەن)

درېژ: دەستىن مەن ناكرن بېلگىرم.

قەلەو: ھاتنە مە."

ژىدەرىي بەرى، ل 115.

تا دراما ب دومايك دەيت.

"سەيدا: دەست خۇش، براستى ھوین بۇ شاتۋەگەريا دزىرەكى و ۋەسا دياركر كو ئەقە راستىيەكە، رىكورىي قەمىرىن" شاتۋەگەرىي بدوماھى ھات.

((ل قىزە ھەر سى دچنە سەر وى كورسىكا سەيدايى و سەيدا دچتە پىشت وان و دىسا دەنگى ھۆسى دەيت و خۇپىشانداق و پىلاف دەين))

سەيدا: گەلى سەيدا، بەس پەيشەكى ... تىشتەكى يېژن ... خۇپىشانداق ھاتنە مە.

((سەيدا وان ھەرسىكا سەر كورسىكى دەھاقت و دكەتە كرى و پاشى خوداقى كوسەرەيى، ئاسنگەر دەيت كورسىكى ب كوسەرىي دېرەت و دگەل بېرىنى شاتۋ تارى

دېت))

ژىدەرىي بەرى، ل 117.

ب واتا يەكە گىشتى، ئەگەر ھەقەكى دىناقەرا فان كارەكتەران دا نەبا، نە دراما دبوو، نە روويدانان گەشە دكر، نە دەستىيەك و تىرۋىك و دومايك ھەبوو، ئەقە كارىگەرى و

چىناتىيا ھەقەكى دگەل كارەكتەران دا ديار دكەت.

4.2.3. ھەقەكى و قەگىران:

قەگىران، ئىكە ژ وان ئەلەمىننى ئىستاتىكەين دېرەھەمى ئەدەبى دا دېخىشەيت، جوانى و جوداكرنا بەرھەمەكى ئەدەبى ژ ئىكى ھەوالى بەرجەستەدكەت. رولى قەگىرانى ژ

ژانرەكى بۇ ئىكى دى دەيتە گوھارەن. ددرامەين دا، قەگىر تەنھا دىشەيت ب رولى شىرۋەكەن و پىشكىشكرن و كۆمىنەت دانى رابىيت. واتە، قەگىر ب رىكا قەگىرانى مەينى

خۇ دكارى شاتۋى دا ناكەت، ژىلى پىشەكەكى روھن بەكەت يان رىنايىن شاتۋەگەرىي ديارىكەت يان ژى ئەوان تىشتىن ل سەر دەپى شاتۋى يېڭى نەدشيان دا بىت بېنەنە

پىشكىشكرن ئەو ب رىكا قەگىرانى دقەگىرەت تا بىنەر دىناف روويدانان دا بىنەيت و نەھىتە قەقەتيان.

ددرامايا خەونا سەيدايى ھىزا دا، قەگىران دچەندىن پىنگەھان دا دەيتە دىتەن و ھەقەرىيە دگەل گەشەكرن و توند بوونا ھەقەكى، بۇ غوونە:

كارەكتەرى (سەيدا) ھاتىيە ۋەسفىكرىن كۆپىنچە ئالەم، ئەھجە ھەر دىئالوگكە ل سەر ئەزىمەتتىن ۋى ھەيئەت گوتىن، ئەمۇ ھەيئەت بىر ئىكەن ھەيئەتتىن دىكەت. يان ئىزى ۋەك دىقان پەرەگرافان دا دىيار:

"دەما كۆنەنچان ۋە خىيانتەتتەن نورمال ۋە پىرسىپ بۇ سەرىتچىيا ۋە چەۋانچىيا سەرىتچىكرىن دەيتەنە دان، ھەر تىشت بەرۋاقىزى رەۋىشت ۋە تىتالان، دىنە رەنكەدەنە ۋە مەۋقۇنى راست دىيتە شەرمەزار ۋە نەزان ۋە پىرسىيار بەردەۋام دىبارە دىيت، كىيىن راستە ۋە كىيىن گونەھبارە؟ كىيىن خەبەتتەن ۋە كىيىن دىكەن ۋە نەدىكەرە؟ ھەممۇ دىنە دىز دىزىن خۇ ۋە خوزىيىن خۇ."

ژىدەرىي بەرىي، ل. 64.

"ۋەك شەمەندەرىي دىچەن ۋە پاشى دىيتە ھۆسە ۋە ۋەسا دىيارە خۇيىشانەنە ۋە سەھدەن پاشى دىرەنە پىشت كورسىكا سەيدايى."

ژىدەرىي بەرىي، ل. 114.

"ل قىرە ھەر سى دىچەن سەر ۋە كورسىكا سەيدايى ۋە سەيدا دىچەن پىشت وان ۋە دىسا دەنكى ھۆسى دەيت ۋە خۇيىشانەنە ۋە پىتلاڧ دەيتىن."

ژىدەرىي بەرىي، ل. 117.

"سەيدا وان ھەرسىكا سەر كورسىكى دەھافىت ۋە دىكەتە گرى ۋە پاشى خۇدانى كوسەرىي، ئاسنەن دەيت ۋە كورسىكى ب كوسەرىي دەيت ۋە دىكەل پىپنى شاتۇ تارى دىيت..."

ژىدەرىي بەرىي، ل. 117.

بىكارىنانا ھەيئەتتىن دىقان پەرەگرافان دا، دىيتە ئالەمكە كارىگەر ژۇ شاراندەن ۋە بەردەۋامىيا ھەيئەتتىن، چۈنكى بىر ئىكەن ۋە ھەندەك روۋىدان ۋە كارەكتەر ۋە دەم ۋە جە، بەرجەستە دىن ۋە ھەيئەتتىن كوپىتەنكى.

5.2.3. ھەيئەت ۋە جە:

ۋەك مە دىياركى جە دىرامانى دا نە بىتتى جوگرافىيە. بەلكى ھەلگە ئەزىمەتتىن مەۋقايەت ۋە ئارمانچ ۋە پەيامانە. رەھەندىن دىرۋىكى، كۆمەلەيتى ۋە دەروۋىي بەرجەستە دىكەت. جە چە ئەمۇ بىت ئەمۇ ل پىشچاڧ يان پانتايى ۋە فەزا بىت ئەمۇ ھەر ۋە دەروۋىي بىنەرى تىدا دىرەن، ھەردوۋىي پەيۋەندىيەك مەك دىكەل ھەيئەتتىن ھەيە. ئالەم ژۇ توندى ۋە گەشەكەنە ۋە. چە ھەيئەتتىن نەگەنە تىرۋىكى ئەگەر كىرەيدى جەي نەن.

دەيى دىرامانى ژى دا، جەي بۇشايەك مەزەن ۋە گىرەتتە. ھەممۇ روۋىدان ۋە كارەكتەر دىچەن دا ۋە پىرەن دىكەن ۋە ھەيئەتتىن ئەۋان ھەمىيان بىزىندى دەيتلىت. جەيىن رىيالىتتى، ئاشوپى، ئاشىنا، نەئاشىنا، ھەيئەتتىن ۋە گىرەتتى، ھاتىنە بىكارىنانا. بۇ ئىۋوۋە:

"دەيى: سەيدا رىزدارەكى ھەيئەت، ئالەمەندە، پاپا بىلەن، دەما دىتەن ۋە، ھەي دەما قەدەغەيە، ل پىشت ھەيئەت پەردا بەرىي خۇدانەك بۇ ۋە پىرۋىيەكە". ژىدەرىي بەرىي، ل. 72.

ل پىشت ھەيئەت پەردا جەكە ئاشوپىيە، جەكە سەيدا تىدا دىمىنىت ۋە قەلەۋ ۋە دىرەن بۇ دىكەرى بەجىس زى دىكەن. ئامازەيە بۇ پاپەبىلەندى ۋە پىرۋىيە سەيدايى، ھەيئەتتىن روۋىدان ۋە كارەكتەران بىر ئىكەن جەي گەرم دىيت.

"دىكەن: پاپا مەن چە ھەيئەتتىن دىرەكە ھاتتا خۇ دا!

قەلەۋ: ئوڧ لايىن يىن خۇ پاس كىن."

ژىدەرىي بەرىي، ل. 73.

"دەيى: ئەمۇ سەرىي كىرى ھەي بىن ئالەم، ئەمۇ مە كىرەنكى مەزەن ژ دەف ئىنەيى."

ژىدەرىي بەرىي، ل. 75.

"دەيى: يىن ۋەكى تە دىقبا بىر سەرىي پىرەن بازىرى بىر قاتار قەكەن دا بىنە عىرەت ۋە پىشەن، دا زارۋىكىن ۋەلەتتى ھەروۋ سىپىدى تىكەنە تە."

ژىدەرىي بەرىي، ل. 80.

"درېږ: نوکه نه ومختی هندیه، شف هات و تاف ل سمر هموشا سهدای نهما، هنده دئی دیاریت، خو حازرکن (بو قهلهوی) کافی قارا لیکبده دا هتکا مه نهچیت دهف سهدای، دئی بږیت نهزانی هموشهکئی لیکبدهن دئی چهوا باغچهپهکئی مهزن برقهبهین (قهلهو مږیلی کاریه)".

ژیدہری بہری، ل 81.

(دريکا خو دا، سهری گری، پرين بازارى، هوشا سهيدايى)، نهغه ههمى جهمين رياليتى و کهتوارينه. روويدان ل فان بجهان پيشغه دچن، کار کهتر دهجى دا دلفن، جه ژى نه گهر هه فکرکى تيدا نه هيتته نه بجمان، جهمه کى مرى و فلايه.

"دریژ: نیره چهوانه، دوما ژ پهریه کال هنداف روباره کني بوهاری را دچیت.

دزيكهر: مينا بهر ليڅين ټاڅين زهلال و كانښ بهردهوام تهيسوكين ټاڅي ل سهر ديار".

ژیدہ ری بہ ری، ل 83.

(ل هنداف روباره کي بوهاري، بهر ليڻڻن ٿاڦڻن زه لال و کانين به رده وام)، نمونه نه رڻو ڄمڻ ٿاڻو پي.

"دریژ: کورو نه بیژه بخیرھاتی، ئەم بخیرھاتین ئەڤه ھەوشا وێه."

ژیدہ ری بہری، ل 89.

"دریڑ: پرسیارا ٹیکے، توڑکیہ ہاتی؟

دزیکہ: ژنہال ل بن گری باشور.

قہلو: ٹاھا گریں باشور۔

دریڑ: ھئی ... تو دزانی تہ دزی زکیری کریہ؟

دزيكهر: بهلي خهلكي دگوتن كو خزينكه كا مال و ميراثي يا ل حهوشا قه سره كا ههرفته هه.

قهلهو: قهسرا ههرفتا چ کورو! نهفه جهی نهزبه نیکیه."

ژیدہری بہری، ل 100.

"دریځ: ما دزیا هوسا مهن! ل هوشا قهسری سؤر و سؤر و هه یف چارده شه فی ... کورو هوین دیکر گه لکین به تران بووین". ژینده ری به ری، ل 101.

"دزيكەر: ئەز پەي ناهەسىنىم كۈ خەلك ھاتىيىتە فيري، چىنكو مە گەلەك نەخوشى يېن بىرەن ھەتا ژەنالى ھاتىمە فيري و مەن دىقى."

ژیدہری بہری، ل 102.

(ئەقە ھەوشا ۋىيە، ژىنھال لىن گىرى باشقۇر، لى ھەوشا قەسرەكا ھەرفتە، لى ھەوشا قەسىرى، ژىنھالى)، جىمىن رىيالىتى ۋە ئاشسانە، روۋىدان ۋە كارەكتەر خۇ تىدا دىيىن. ب رىكا دىيالوگى ئەقە جىمە دەينىنە دەستىيىشاكىرن ۋە بۇ ۋەرگى دەينىنە ۋىنەكەرن، ۋەرگەرن يان بىنەر ب رىكا تىگەھشتىن ۋە خەيالا خۇ بەرەف فان جىھان قە دچىت ۋە دىمىشكى خۇدا ۋىنەكەت.

"درېږ: نهری دښت سهدای ژ سهر کورسیکی راکهین دا بشین تیرکی بینه دهر و بزاین چ ټیدایه.

قهلهو: بهس نهغه ما بوو ته ب من نهدايه كړن، نهز سه يدايي سهر كور سيكي راكمه!".

ژیدهری بهری، ل 110.

کورسی، ناماڑیہ بھجھی. جھک کہ سائین پايہ بلند تیدا دروین و بریاران ددن، کاره کته ری سه یادی ری ب ریکا فی جھی هاتیبه ناسکرن کو که سه ک هیڑاییه.

"قەلەو: ھەكو ئىشتەك چىيوو؟ ھەھەھەھە ئەفەەر چىيوو، ھەفالىن وى يىن ل پىشتاگرى ناھيلن كىيىن ژ مە ھېيت ... ھشە كورو تۆ چ دىيىزى!؟".

ژیدہری بہری، ل 111.

ل پښتتارگري، چكه كه هه ځالانن سه يداي نه وون خودان هون و باندون و بريار، پين ل ويري، هر گاه كه بونن دشمن كه ساننن ديتر ژناف بيه و نه هيلن.

سهرته نجام، ديار ديت كو جه دفي درامان دا، وهك نه له ميخته كني گرنګ هاتينه بيشچاف و جهين جياواز هاتينه بكارينان، هر ججهك ژي ب ريكه كي په پوهندي يا ب هه فركي ډه هه. هه فركي نه فان جهان دخولقيت و بهرجهسته دكهت. وانه، نه گهر هه فركي نه بيت چ پيدش ب چ جهان نينه.

6.2.3. ههڻرکي و دهم:

وهك مه پيشتر ژى دياركړى، چ دراما يې دهم ژدايك نابن. درامايما خهونا سه يدايې هيژا ژى، دهم وهك ئهله مينته كې سهره كې رولى دگه شه سندنه درامايې دا دينيت و ب ههر سې جورين خو (بورى، نها، داهاق) هاتيبه بكارئينان. بؤ نمونه:

دهمی پوری:

"دریځ: سهيدا ئيك روان كسابوو پښ تيكوشين كړن و خهباتهك مهزن ب رښه برنا خزينكا هموشې دا وگه لك هه ژار و بهلنگار و پښن دمو له مهند و هيڅا كړن."

ژیدہ ری بہری، ل 72.

"دېځکه: په پشا پيروي ژميڼه وږه من کوه لي نه بوويه، ل وي دهمي برسې وه لاتين تيز ګرتين، مه پيروي ژ دستدان و قهه رمان بوونه پي ترانک". ژيډمري بهري، ل74.

"دزیکەر: وی دهمی برسی بازار خاری، هه موو تشتهك بوو نورمال". ژیدهری بهری، ل76.

[illegible]

(سهيدا نيك ژوان كه ساږو بڼن تنيكوشين كړين و خه بته كه مه زن ب ريقه برنا خزنيكا ههوشى دا، په يقا پروژين ژميژه وهره من گوډ لى نه بوويه، ل وى دهمى برسى ولانين تير كرتين، وى دهمى برسى باژار خارى، هه كنى فروشتنا دهوله قى ژى تيركه ك بوو، نه والله جزدانه كه بوو). ئەفه روويدان و كاركتەر يڼ تيدا ژباين، ل دهمى بوى. ئەفه وپچه ندنى دگه هينيت، دم هيله كه گهرما ئاكا كرا دراماي يه. دهمى بوى په يوه ندييه كا موك دگهل دهمى نهادا هه يه. فهرېژا دوهي، بهرهمى ئەفرۆ يه.

دهمى نها:

"دریڑ: ما دہمی ئاقلی تہیہ!

قہلو: پا دیں بہرہی؟

دریژ: ہشششش "۔ ریڈہری بہری، ل65۔

76. "درېز: نوکه نه دهمې هندې په، نوکه دښت نه مې بزانين نه په چپيه في دزي و ژمه بترسيت و تيركي وي ل خو و ته ليککه کهين" ژبندي مري بهري، ل 76.

"دزیکەر: قیجا ئەز چبکەم!؟"

دریژ: کا وهره هیڙه (دهستی خو دانته سهر ملی وی) تو دزانی من چ گومان نینه کو ته نه بریبه".

ژیدہ ری بہری، ل 105.

"قوله: چوو.

دریڑ: بی دھنگ بہ۔"

ژیدہ ری بہری، ل 107.

هژماره‌کا زوړ ژ روويډانان و دپالوگان ددهمې نېا دا دهينه نهمجام دان، چ بو وهرگري کو زيندي دينيت يان ژي دناف کونتيکستا دهقي دا بيت، واته، ناييت دهمې نېا دناف دراماتي دا نه‌يت.

دهموی داہاتی:

"دریژ: بلا سہیدا ب شولا وی باخثیت.

قہلو: تھری سہیدا، سہیدا کیہ؟".

ژېډمىرئ بەرى، ل 70.

"قەلەو: والله سەيدا دىئ تە فەلاقەدەت، تە سەيدا نەدېتە ھەي ھەي سەيدا ... دىئ تە كرىنېت".

ژېډمىرئ بەرى، ل 70.

"درېژ: تو دزانى ھەقانى خودانى تېرىكى سالى جاركى ئەف زەر زەلامە سەيداي نايىنېت، فېجا تە دڤېت وئ جارى ژى تو من شەرمزاركەي ل دەف وى؟ دڤا تو خۆ تافيل كەي ژ ھەر كۆنەھەكى".

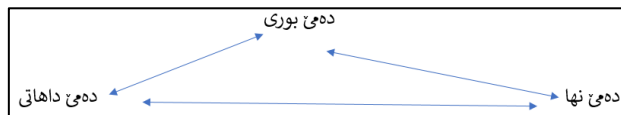
ژېډمىرئ بەرى، ل 78.

"درېژ: بى دەنكىيا كورسىكى دىئ ھەي يېتە دەك و ب ھزارەھا زىر و زېنەت و مالى ژىن كورسىكى دەركەفېت و بى دەنكى دىئ چىتە دېئى ھەف بەھرا دا ل شوينا وئ رويبارىن زەلال، بېل دىئ ئاوازا خوين و ئەز و تو و ھەي دىئ دېسكويلا ھەفچەرخ كەين".

ژېډمىرئ بەرى، ل 108.

(بلا سەيدا ب شولا وى باخڤىت، دىئ تە فەلاقەدەت، دىئ تە كرىنېت، سالى جاركى ئەف زەر زەلامە سەيداي نايىنېت، دڤا تو خۆ تافيل كەي). ئەفە دىالوگە ھەي ئامازنە بۇ دەمى داھاقى. داھاقى ژى دكەفېتە دىخزەمەتە دەمى نەھا دا. واتە، دەيتە پېشېنېكىر و چافەرىكىر دەمى داھاقى چ بېتە كىر ئەوژى دىخزەمەتە دەمى نەھا دا يېت.

"سەتەك، دەملەست، درەنگە ل من، شەف، دەوامە، ئۆفەرتايم، ھەتا، زى بوو، ھەتاف بوو، دەما، نوکە، كەنگى، سال، جاركى، چوو، زىرژا، بىداوى دەيت، درېژبوو، ھات، پىشتى، ھەيڤ چارەشەفى، ھەفېتەك، ھەندەك جارەن، ژ وئ رۆژا، فەن رۆژا و ژمېژە ... ھەتد". ئەف دەمە ھەي دىناڤ درامايلا خەونا سەيدايى ھېژا دا، ھاتىنە بكارىنان. ھەر دەمەك ل دويڤ پىندڤاتىيا خۆ.

واتە، نايىت چ دراما دىئ دەم بن. ھەر سى جورىن دەمى تىكەھلى ئىك دىن. دەم ژى دىئ بى ڤاوەستىاي و مرى يېت ئەگەر ھەڤرى دگەل دا نەھىتە ئەنجامدان. ب گۆتەكا دى، دەمى درامايى بى ھەڤرى، دەمەك سادە و مرىيە، گرىگى و بەھا و بەردەوامىيا وى ژ ئەگەرى ھەڤرى يە، ئەفە وى باندۆر و پەيوەندىيا توند و موک يا ھەڤرى ل سەر دەمى بەرجەستە دكەت.

3.3. ئاشناپەتيا ھەڤرى دتەكىكىن درامايى دا:

1.3.3. ھەڤرى و كرى:

ددرامايلا خەونا سەيدايى ھېژا، كرى وەك ئالافى ھەڤرى دناڤەرا پىرسىپ و بەرژەندىيان دا ھەي ھاتىنە بكارىنان. بەرسفا دوو پىرسىاران ددەت، چاوان وەلنەھا؟ بۇچى گەھشە فى ڤادەي. ب فېچەندى شىايە كارتىكرى ل وەرگى بکەت ب رىكا چاوانىيا مفا وەرگرتى ژ ھەڤرى دناڤەرا ھەردو جەمسەرىن باشى و خرابى. ھەر دىسان رۆل پىشداچوونا ئەلەمىنن دىتر بىن وەك (دەق، كرىار، دەم و كارەكنەران) دا ھەبوو. ب شىوہەكى گشتى، كرىيا فى درامايى، كرىيەك ئالۆزە، چونكە شىايە روویدان پىش و پاش بکەت ژلايەكە. ژلايەكى دىترە، فلاش باگى ژى بكارىنېت ب رىكا يارىكرى ب روویدان و دەمى. ب گۆتەكا دى، ئەف كرىيە ژوان كرىيە فەكرىيە، ئەوین وەرگىر دىت خواندن و تىگەھشتىن جىواز و جودا بدەتە درامايى و ئەنجامىن وى پىن دویمایىكى ب فەكرى دەمىن.

ھەر وەك ديارە كرى ژى قۇناغىن سەرەكى و كرىنگ پىكدەيت (دەستپىك، گوپىتك، دومایىك). ئەف درامايە ژى دەستپىكەك ھەيە دوو چافدىريا ئىكى دكەن كو دىكەرە. پاشان روویدان ھىدى ھىدى گەشە دكەن و ھەڤرى توند دىت تا دگەھىتە گوپىتكى. ل دومایىكى خوپىشانان پەيدادىن و دراما ب دومایىك دەيت.

"درېژ: سەھكەنى، دىكەرى پىس، ئەو چەوا پىن كوپىكى خۆ دادكرىت!

قەلەو: ب سەردا بگرىن.

درېژ: ما تو پۆلىسى؟ دىئ راستى بلا بېت و پاشى ئەم دىئ ب تىشتى برى فەكرىن.

قەلەو: (بکەنى فە) و دىئ وى بەردەين و تىشتىن وى دەستەسەرکەين، مانى ئەم نە پۆلىسىن، مە شولەپ تىشتا ھەيە، مە شولەپ وى نىنە".

ژېډمىرئ بەرى، ل 65.

گىرى دەستېندىگەت دەما ھەردوو كارەكتەرىن سەرەكى درىژ و قەلەو، چاڭدىريا كارەكتەرى دىزىكەر دكەن. دىالۇك دناڧەرا وان دا ھەيە، ھەرگىر ئاشنا دىت كۆ ئەفە دەستېنكا درامائىيە. پىچ پىچە روويدان دەستېندىگەن و ھەست ب ھەڧكىڭ دەيتە كىن. ھەمى ئەلەمىنتىن دى پەيدادىن و دلفن، لى دىسان ھەڧكىڭ قەلغى وانە.

"قەلەو: پا ب خودى سەيدا ھات!

دىزىكەر: چىكەن؟

(ھەر سى ل سەر دەستا ھىدى ھىدى خۆ نىزىك دكەن)

درىژ: ھىشار بە سەرى خۆ گەلەك بلىد نەكەن، ئەفە سەيدا يە.

قەلەو: قوربانا تە بىم سەيدا.

دىزىكەر: سەيدا بىڭىر ھاتى.

درىژ: كۆرۈ نەبىژە بىڭىر ھاتى، ئەم بىڭىر ھاتىن ئەفە ھەوشا وىيە.

قەلەو: سەيدا مە منەتە ژ تە، تە كەرما خۆ قەبول كر مە بىنى. ژىدەرى بەرى، ل 89.

ب درىژ بوونا دىالۇكى دناڧەرا درىژ، قەلەو و دىزىكەرى، ئامازەدان ب جە و دەمان، پىشداچوونا روويدانان، گەرم بوون و شارپانا ھەڧكىڭ، ب دىار كەفتنا سەيدايى. دراما خەونا سەيدايى ھىژا دگە ھىتە تروپكى. ھەلبەتە توندىيا ھەڧكىڭ ئەف دۇخە دروستكرىيە و گەھاندىيە فى ئەنجامى.

" قەلەو: خۇپشاندانە.

درىژ: گەلەكەن.

قەلەو: تىزا مە ھەنە ... دى ھىنە مە ئەوى دىزىكەر ل پىشپا وان دەيتە.

درىژ: ھەيلا خائىنى، دلى مە ما پىشە مە كۆت بلا پىت.

درىژ: نوکە مە دەم نەما، ۋەرە ھارى من دا سەيدايى راکەين و تىركى بەين بەلكو سەك پىت.

قەلەو: سەيدايى راکەين و سەكى كىمە بىن؟ نى ئەفە پىن دەين. ژىدەرى بەرى، ل 114 و 115.

"سەيدا: دەست خۇش، براستى ھوين بۇ شاتوگەرىيا دىزىرەكى و ۋەسا دىاركر كۆ ئەفە راستىيەكە، رىكورى قەمىرىن، شاتوگەرى بدوماھى ھات.

(ل قىزە ھەر سى دچنە سەر وى كورسىكا سەيدايى و سەيدا دچتە پىشت وان و دىسا دەنگى ھۆسى دەيتە و خۇپشاندان و پىلاڧا دەين)

سەيدا: گەلى سەيدا، بەس پەشەكى ... تىشتەكى بىژن ... خۇپشاندانە ھاتنە مە.

(سەيدا وان ھەرسىكا سەر كورسىكىڭ دەڧايتە و دكەتە گرى و پاشى خودانى كوسەرىي، ئاسنكەر دەيتە و كورسىكىڭ ب كوسەرىي دېرەتە و دگەل بېنى شاتو تارى دىت)"

ژىدەرى بەرى، ل 117.

خۇپشاندان و لادانا سەيدايى و پاشى لادانا ھەر سى كارەكتەرىن دىتر (درىژ، قەلەو، دىزىكەر)، گىرى دگە ھىتە قۇناغا دوماهىكى و دراما ب داوى دەيتە. ب گۆتەكە دى، پەيدا بوون و پىنگە ھىشتنا ھەر سى ئاست و قۇناغىن گىرى (دەستېنك، تروپك، دوماهىك)، ب باندور و كارتىكرنا ھەڧكىڭ يە. قۇناغا ئىكى ھىدى يە، ل قۇناغا دووى دگە ھىتە بلىدترىن ئاست، ل قۇناغا سىن و دوماهىكى ھەڧكىڭ ئى نامىنىت، لەوما دراما ئى ب داوى دەيتە.

ھەڧكىڭ و دىالۇك:

ژخالىن ھەرە سەرەكى پىن درامائىي ژ ژانرىن دىتر جودا دكەت، دىالۇك ب رىژەكە ھەرە مەزن دەيتە بكارىنن و كىمتر قەگىرپان. دىالۇك ھەلگىرا پەيام و نامە و ھىزانە. خوپاكرن و دانەنىاسىنا كارەكتەرانە. بەرزى و نىمىيا وى روويدان و دۇخى گىشتى پىن كارەكتەران دىار دكەت.

دەرامايە خەۋنا سەيدايىن ھېژدا، ھىزارەكا زۆر زۆر ژ دىالوگان دىناقبەرا كارەكتەران دا ھاتىبە كرن. توندبونا ھەڧكېن ژى ھەر ب رىكا فان دىالوگان بوويە چ راستەوخۇ يان ب رەنگەكى نەراستەوخۇ. بۇ نمونە:

دىالوگىن راستەوخۇ:

"قەلەۋ: تېرىكى تە يىت دەھىت، تە چ نەبرىيە ھەي دىزىكەرى دىزىكەر.

دىزىكەر: ئەز نە دىزىكەر.

قەلەۋ: كا وى تىرىكى دانە ... پا بايى من دىزىكەر؟

درېژ: دىزىكەر.

قەلەۋ: نەشال.

دىزىكەر: باۋەرىكەن ئەز نە دىزىكەر."

ژىدەرى بەرى، ل 67.

ب دەھان نمونىن دىتر يىن دىالوگا راستەوخۇ، ئەۋىن واتايىن وى دئاشكرا دىناڧ فى درامايى دا ھەنە.

يىن نەراستەوخۇ ژى بۇ نمونە:

"دىزىكەر: پا چ رەنگ؟

قەلەۋ: (ژ دويڧە) تە رەنگى زىچەقالى نىنە؟

دىزىكەر: زىچەقالى چىيە؟

درېژ: تو شولىن خۇ بىكە ... رەنگىن وى ھەمى بەھشىنە، رۇناھى و عشق و نىرگىنە

ژىدەرى بەرى، ل 82.

"درېژ: ھىزىكە ژيان بەرەڧ چ چوو و چلى ھات، ل شەڧ كەۋچەرا دا دەۋلەت دىتە دەۋلەت دىزى، تەپكىن شائىن سەرى فى چەندى سەرسورمان، دزانن پرنسپىن ژىاڧى يىنە كۆھۆرىن و مۇڧان ژىرسى بەردەۋام، يىت ۋەرە ھەقال ئەز تە دكەم."

ژىدەرى بەرى، ل 85.

"دىزىكەر: ھېھىيە ئەزىيەنى خەلك مانا وى گەلەكن نە دەھىنە خاندن و نە ناڧىن وان دەھىنە ژىەركن. پىشتى ۋەلات پىرت پىرت بووى، ئەم كۆمەكا خەلكى ماۋوۋىن ل نەالا باشۆر و مە ھەمىيان ھەۋلىدان كرن كو ئەم خۇ ب خۇ چارەيەكى يىنن، چ چارەنەۋون ژىلى كو ئەم بگەرىن دەۋرۋەرىن خۇ."

ژىدەرى بەرى، ل 100.

"قەلەۋ: ھەي ھەي ... ھەلبۇرت ... كۆھى خۇ بىدى باش، ھەلبۇرت ... ۋچەند لايك بۇ مالپەرا تە ھاتن و نە كۆت ئەڧە جىھادە و شۆرەشا سىپىيە و مۆرە و سىياسىيە، نى رەنگ ژى نەمان ھندى شۆرەشا پىن ناڧ دكەن. ئەڧە ماۋو تو دىزىكەر و بىيە نوپنەرى خەلكى ب ھەلبۇرتن". ژىدەرى بەرى، ل 102.

ئەڧ دىالوگىن ل سەرى ژى، نمونەنە ژىۋ دىالوگىن نەراستەوخۇ ئەۋىن دىناڧ فى درامايى دا ھاتىبە بكارىنن. ئەو دىالوگىن ھەلگىرىن ھەندەك واتايىن ل پىشت پەردى يان خواندن و تىگەھشىتىن جوداجودا بۇ دەھىنە كرن.

يان ژى، دىالوگىن بۇ سالوختەدائى ھاتىبە بكارىنن، ۋەك:

"درېژ: كۆرۈ ھىشە ھىشە ھەي زىك فەردەۋو". ژىدەرى بەرى، ل 66.

"قەلەۋ: ماشاللە ... سەيدا ئەزەدەھايە، پەرىن ئەبايىلى پىشەنە". ژىدەرى بەرى، ل 72.

"قہلو: ھمی چاڻن، تو باوہردکھی وی چاڻھ کئی سڀی پڻ ھئی دھما دھیت۔"

دریڑ: و چاقہ کنی شین دہما ہزر دکہت.

قہلو: وچاڦہ کنی کہ سکہ ھہ کو دزیکہ را دینیت.

دریژ: و چاقہ کی رہش دہما قہرہمانی دکت" .. ریڈمری بہری، ل74.

"قەلەو: ھەشە سەپىندار ... ئۇنجا يان تو وى تىركى دى دەپەقە، يان ب خودى تو تىچۆى".

ژیدہ ری بہری، ل 87.

"قلہو: ہھہہہہہ دی سہر شیڑنو دی چارہ کہ". ژیدہ ری بہری، ل94.

"دریڑ: دزیکہ ری بی عاقل بوو، سہیدا بی لالہ و نہ ساخہ۔

قه‌لەو: (بکەنی) وه‌کی مه‌لانی گولێ یا خۆب سه‌ر دادانی "ژێدهری به‌ری، ل 109.

(کړو هڅه هڅه هڅه زک فردهیوو. سهدا ته زده‌هایه، پهرین ته بایلی پتفه نه. همدی چاف، تو باوهر دکهی وی چافه کی سپی ین هدی دهما دنیت، و چافه کی شین دهما هزر دکت، و چافه کی که سکه هه کو دز که را دبیت، و چافه کی رهش دهما قههره مانین دکت).

یان ژی بلندی و نرمیا دیالوگي، هاریکاره ژبو ناشکر اکرنا دوخی دهر وونی ین کاره کنه‌ران:

"دریڑ: ہوی تو نہ لٹھ۔"

قہلو: نہ لٹھ، نہ گھر دیں تہ کہمہ سہراد۔

دزیکھر: من چ نہر پیہ." ژیدھری بہری، ل 67.

"قەلەو: ھەشە خۆ کوڤر نەكە.

دزیکەر: مه‌خسه‌دا من ...

دریڑ: مخاين ... مخاين ...

دزیکەر: دهلیفی ...

قه‌لەو: دەلیشه‌کا دی ... دەلیشه‌کا دی هەمی خوێمێژ ... خائین ... بێ بهخت ... زالم.

دزیکەر: بەسەسە". ژێدەری بەری، ل 79.

"دریٲ: وه کي جي؟

دزیکه ر: نزانم.

قہلو: بیڑہ وہ کی جی؟

دزیکەر: ئەز نزانم، باوەربکەن". ژێدەری بەری، ل 104.

"دریٲ: ڇهه واهه نه کريه؟

دزيکه: من چ نه کړيږه.

دریژ: کا بینہ وی تیرکی کورو". ژیدہری بہری، ل 107.

"دریژ: نه ترسه مه دڤیت ته بنیاسن مادهم تو ئیک ژ فی وهلاقی، دڤیا سه یدا ته بنیاست".

ژیدہری بہری، ل73.

"دزىكەر: سەيدا بىخېر ھاقى.

درېژ: كوپو نەيژە بىخېر ھاقى، ئەم بىخېر ھاتىن ئەفە ھەوشا ويە.

قەلەو: سەيدا مە منەتە ژ تە، تە كەرما خۇ قەبول كر مە بىنى."

ژىدەرى بەرى، ل 89.

"درېژ: (ھىندى ھىندى رادىيەتە) ئەزەنى ئەم يىن ھاتىن ژەر تىركى برادەرى يى دزى ژ مالى دەولەتى.

قەلەو: يىژە كو ئەم نزانين چىە تىدا.

درېژ: ھشە تو، فېجا پىشتى ھاتىيە ئاشكەرا كرن ژلايى دوو دلسوزىن بەرامبەر تە، فى كەسى دزىكەر دقېت توبە كەت ول ھىشا سزايى خۇيە.

قەلەو: و دى تىركى خۇ ژى ب مە بەخشىنىت". ژىدەرى بەرى، ل 92.

"دزىكەر: فېجا ئەز چىكەم؟

درېژ: كا وەرە ھىرە (دەستى خۇ دائىرە سەر مىلى وى) تو دزايى من چ گومان نىنە كو تە نە برىيە، چىكو نەيا بەر ئاقە تو عاشق بى ددەمەكى دا و تە ھوزان يىن چىكرىن و تو دزى ... بەس ... من گوت بەس داكو سەيدا مورتاح بىت، مە دقېت نزانين چ دىركى دايە؟".

ژىدەرى بەرى، ل 106.

"درېژ: (دچىتە دەف سەيدايى) سەيدا ژ وى رۇژا درېژا تو سەر كورسىكى رىنشتى، تىشتەكى چوويە دىن كورسىكى فە و ئەگەر ژ كەرما خۇ پىچەكى ھىرە وەرە يان ھىرە ھەرە، ھەما پىچەكى، پىچەكى خۇ بىلقىنە، بىجىقىنە ... سەيدا تو دزايى نى فان رۇژا تەسويە دى ھىت و تەسويە مولك و ئەملاكا و دقېت نىشا بىدەن نو پاشى دى دائىرە جىنى وى".

ژىدەرى بەرى، ل 112.

سەرئەنجام خويادىت، كا چەند دىالوك يا گىرگ و بەھايە بۇ تىكىستى درامايى و يى دىالوك ژدايك نايىت. ھىند گىرگى و بەھابوونا ھەفركى يە ژى ژۇ بەردەوامى دانا دىالوكى و ئەفە راستىيا چىياتىيا ھەفركى درامايى دا ب گشتى و دىالوكى دا ب تاييەتى بەرجەستەدەكەت.

2.3.3. ھەفركى و مۆتۆلوك:

مۆتۆلوك، ئەو ئاخىتتا كارەكتەر دگەل خۇ دكەت، ئەفجا چ بىدەنگەكى بىلد يان ژى دىلى خۇ دا. كۆمەكا ھەفركىن دەرۋونى نە، كارەكتەر ھەست پىدەكەت. چەند ھەفركى يا بىز و توند و شارىايى بىت، مۆتۆلوكىن زىدەتر پەيدا دىن.

دقې درامايى مە ب غونە وەرگىتى، ل ئىك دۇخ بىتى دا، مۆتۆلوك ھاتىيە بكارىنن. دا بىزىتر بىت ئەگەر ھىمارا وان زىدەتر با و ئەفەژى وەك خالەك لاوازىن بۇ فى درامايى دھىتە ل قەلەمدان. غونونا مۆتۆلوكى ژى ئەو، ل دەمى دزىكەر ب دىنگەكى بىلد دگەل خۇ دئاخىت "خەرىم ژ وى قورچا ئاقا بەفرىن ... ژ دىتتا رەنگى پىرڧىن ژ تە يارا تو چوويى ... ھەموو دەمىن دىمەن بىھىشتى رەنگىن من و وى پىكەفە ژقان بوو، نازكىرىن دىم و درىژىرىن پىرچ من دل نەدا دەست دەمى ژترسا نەمانا شەوقى، من ب دىتتا چاقا خۇ تىرى ھەزىن مۇقايەتتىن دكر، چوو چوو ... مىنا ھەمى ھىشى د وى رويبارى بەفرىن دا، دئاقا زەلال دا بوونە خاتراستنا ھەروھەر د رويبارىن بەردەوامىيا چوونى دا چوون ...". ژىدەرى بەرى، ل 84.

ئەنجام

ل دومەھىكا فى قەكولينا ل ژىر ناڧى "چىياتىيا ھەفركى د ئەلەمىنت و تەكنىكا درامايى دا". دىشان دايە چەند خالەكان وەك ئەنجام دەستىشانبكەين:

1. ددرامايى دا، چ ئەلەمىنت نەشېن جىنى يىن دىتر گىرن. ھەر ئىكى رۇل و كارتىكرنا خۇ ھەبە، لاوازى دىئىكى دا دىتە لاوازى دكويىا بەرھەمىدا، سەرەراى فىيەكى لى گىركىيا ھەفركى گەلەكە، چونكە دىتە بىرپا پىشتا درامايى و قەلف و بزوئەرى سەرەكى. چ دەقېن درامايى بى ھەفركى ژدايك نابىن. ھەر دەقەكى ھەفركى تىدا نەبىت، ب دەقەكى مرى دھىتە ھىمارىن و گەشەناكەت. يان ژى نە يىن ژھەژىيە بىتتە نىماشكرن.
2. رويىدانىن سەرەكى و يىن لاوەكى ژدايك نابىن ئەگەر ھەفركى دئاڧ رويىدانان دا نەبىت. تەنھا دىنە پەيامەك سادە و جەستەيەكى مرى. گەشەكرن و پىشداچوونا رويىدانان ب ھەفركى يە. چ رويىدان نەشېن ھەبوونا خۇ بەرجەستەبەكن و بەردەوام دلڧىنى دا بىن ئەگەر ھەفركى نەبىت.

3. ھەفرىكى دناقەھرا كارەكنەرەن دا دىتە سەدەمى مان و زىندىيوننا درامايى. بى ھەفرىكى، كارەكنەر جەستەيىن مرى و بى بەرھەم و لىقەن.
4. ھەفرىكى ھەگىرپانى پەيدا دكەت و بكارىننا ھەگىرپانى دىتە ئالافەك كارىگەر رىۋ شاراندن و بەردەوامىيا ھەفرىكى.
5. ھەفرىكى جھان دخولقەنىت و بەرجەستە دكەت. بى ھەفرىكى پىندى ب چ جھان نىنە. گرىكى و بەھا و بەردەوامىيا دەمى ژ ئەگەرى ھەفرىكى يە.
6. پەيدا بون و پىنگەھشتەن گرى (دەستىنك، ترۆيك، دوماهىك)، ب كارىتەكرنا ھەفرىكى يە. ھەر دەما ھەفرىكى نەما، گرى ژى ب داوى دەيت.
7. دىالوك و مۆتولوك، بەھا و گرىگەك مەزن درامايى دا ھەيە. ھەفرىكە سەدەمى بەردەوامى دانا وان.

پەراويز

1. ئارام يوسف ئىبراھىم، دەروازەك بۇ دراما و دراما كوردى، چاپا ئىككى، چاپخانا ھىيى، ھەوليز، 2017، ل 13.
2. دىمجد مندىور، الأدب وفونە، دار النہضة، ط 5، القاهرة، 2006، ص 61.
3. باقى نازى، ھەرمەكا تىزمىن وىزىمى، چاپا ئىككى، چاپخانا ھاوار، دھوك، 2012، ل 77.
4. ياسىن قادر بەرزىخى، ھەرمەكى شائو، بەركى يەكەم، دەركاى چاپ و پەخشى سەردەم، چاپى يەكەم، سلىناتى، كوردستان، 2008، ل 59.
5. د. سەلام ھەرج كەرىم، كەشەسەندى درامى كوردى (1975 – 1995)، ج 1، مەلبەندى كوردولوى، سلىناتى، 2000، ل 20.
6. كوركىيان م.س، موسوعة نظرية الأدب، الدراما، ج 4، ط 2، دار شؤن الثقافة العامة، بغداد، 1986، ص 10.
7. شقان قاسم حسن، بەرجەستەبوننا مەللانا ھىزىن ھەقەزىن دراماتىكى داستانا "شىخى سەنعان" يا (ھەقىقى تەيران) دا، تىزا دىكتوراين، كولىزى زمان، زانكويى سەلاھەدىن، 2019، ل 17.
8. ئارام يوسف ئىبراھىم، ژىدەرى بەرى. ل 53-92.
9. مەجد صالح بك، تاريخ المسرح عبر العصور، دار الثقافة للنشر، ط 1، القاهرة، 2002، ص 17.
10. الأرديس نيكول، علم المسرحية، ت: دىرى خىشە، دار سعاد الصباح، ط 2، الكويت، 1992، ص 124.
11. ژىدەرى بەرى، ل 138.
12. مەجدى أبرام، رحلة الدراما عبر العصور، البار البولوية، ط 1، القاهرة، 2007، ص 254.
13. مەجدى خەرى البقاعى، دراسات فى النص والنصاية، مركز الاثماء الحضارى، الطبعة الاولى، حلب ص 26.
14. شورەشقان عادل ئەمەد، زماھانئا تىكەستى، ناما ماستەرى، فاكولتيا زانستىن مەوقايەق – زانكويى دھوك، ۲۰۱۰، ل ۸.
15. فضال مەجد فتحى الشەلى، قراة النص الأدبى، دار وائل للنشر والتوزيع، الطبعة الاولى، الأردن، ۲۰۰۹، ص 27.
16. زاھىر رۆزىيەلى، شەرىيەت لەدەروەدى شەىر، دەركاى ئاراس، چاپى يەكەم، ھەوليز ۲۰۰۸، ل 120.
17. دىفۇاد رەشىد، دىق ئەدەبى ئەدگار. جىز. بەھا، بلاو كراووى ئاراس، چاپى يەكەم، ھەوليز ۲۰۰۷، ل ۷.
18. شقان قاسم حسن، ژىدەرى بەرى، ل 45.
19. مەجد عزام، شەرىة الخطاب السردى، اتحاد الكتاب العرب، دمشق، 2005، ص ۱۶.
20. د. لطفى زىتوى، معجم مصطلحات نقد الرواية (عربى – انكليزى – فرىسى)، مكتبة لبنان، دار النهار للنشر، بيروت – لبنان، ۲۰۰۲، ص ۱۱۵.
21. دعارف خىتو، كەساقى و ھەستا خوە كىمەيتى، گوفارا مەتىن، ھىمار 198، دھوك، 2010، ل 43.
22. د. نەج خالىد ئەلموھى، كارەكەرسازى لە رۇمانى ئىوارى پەروانەى بەختىار عەلى دا، چاپى يەكەم، چاپخانى موكريانى، ھەوليز، 2009، ل 35.
23. ارسلو طاليس، فن الشعر، ت: ابراهيم حمادة، مكتبة الأنجلومصرية، القاهرة، ص 16.
24. الأرديس نيكول، علم المسرحية، ص 5.
25. د. نەج خالىد ئەلموھى، ژىدەرى بەرى، ل 37.
26. تەختى شائو، كۆمەلە وتار، و: كامەران حاجى، سەنتەرى ئما، چاپى يەكەم، ھەوليز، 2005، ل 61.
27. رمضان حىيى قادر، جھ درۇمانا كوردىدا دھەرا بەھدىيان گەريان ل باقى بەرزە و دوزەخا مەرى، چاپخانا ھاوار، دھوك، ۲۰۰۶، ل ۱۲۳.
28. سەنگەر قادر شەىخ مەھمەد، بىناقى كىزانەو لە داستانى (مە م و زىن) نى ئەمەدى خانى و رۇمانى (شارى موسىقارە سەپەكان) بەختىار عەلى، چاپخانى خانى دھوك، 2009، ل 173.
29. ئىبراھىم ئەمەد سەم، كارىگەرى كەلەپورى كوردى لە شائوى كوردىدا، چاپى يەكەم، دەركاى موكريانى، چاپخانى خەبات، دھوك، 2001، ل 85.
30. حسن بحرأوى، بنية الشكل الروائى، المركز الثقافى العربى، الطبعة الأولى 1990، ص ۲۱۶.
31. د. نەج خالىد ئەلموھى، ژىدەرى بەرى، ل 42.
32. ژىدەرى بەرى، ل 72.
33. سەنگەر قادر شەىخ مەھمەد، ژىدەرى بەرى، ل 176.
34. أم. فورستر. أركان القصة، الترجمة: كمال عياد جاد، راجعة: حسن محمود، دار الكرنك، القاهرة، ۱۹۶۰، ص ۳۸.
35. جەوھەر شەىخان، بىناقى كارەكەرى لە رۇمانەكانى حەسىن عارف، چاپى يەكەم، ۲۰۱۴، ھەوليز، ل 68.
36. ترفتان تودوروف و رولان بارت، فى أصول الخطاب النقدى الجدید، ت: احمد المذنى، 1987، ص 132.
37. سەنگەر قادر شەىخ مەھمەد، ژىدەرى بەرى، ل 178.
38. فەلە حسن احمد العراوى، تقنيات السرد وآليات تشكيله الفنى، عمان، 2011، ص 79.
39. ژىدەرى بەرى، ل 82.
40. عبدالمالك مرتاض، فى نظرية الرواية بحث فى تقنيات السرد، عالم المعرفة، ع (240)، كويت، 1990، ص 38.
41. غاستون باشلار، جاليات المكان، ت: غالب ملسا، لبنان، 1984، ص 126.
42. ژىدەرى بەرى، ص 86.
43. مارتن هايدجر، الفلسفة الهوية والذات، ت: محمد مزيان، الكلمة للنشر والتوزيع، لبنان، 2015، ص 18.
44. كريم رشيد، المكان .. الفضاء .. الحيز، دار سەا، الأردن، 1999، ص 18.

45. عبدالرحمن البدوي، الزمان الوجودي، دار النهضة، القاهرة، ط2، 1999، ص20.
46. أمير مطر، دراسات في الفلسفة اليونانية، دار الثقافة، القاهرة، 1980، ص132.
47. سمير الحاج شاهين، دراسة الزمن في أدب القرن العشرين، المؤسسة العربية للدراسات و النشر، ط1، 1998، ص5.
48. د. جميل صليبا، معجم المصطلح الفلسفي، ط1، بيروت، 1995، ص123.
49. ياسر حسان، دم شعرا كوردى يا ههڤچاخ دا، گوڤارا مەتین، ژماره ۹۴، چریا دوو، ۱۹۹۹، ل ۵۰.
50. د. حنان محمد موسى حمودة، الزمكانية و بنية الشعر المعاصر، عالم الكتب الحديث، الاردن ۲۰۰۶، ص ۲۰.
51. نصار محمد، كوڤي قاسم، تذوق الفنون الدرامية، جدارا للكتاب العالمي، ط2، عمان، 2007، ص250.
52. ژێدەرئ بەرئ، ل 259.
53. ی.م. فۆرستەر، ژێدەرئ بەرئ، ل 128.
54. مجيد حميد الجبوري، البنية الداخلية للمسرح، دار نشر ضفاف، ط1، لبنان، 2013، ص24.
55. فرحان البلبل، النص المسرحي الكلمة والفعل، اتحاد الكتاب العرب، دمشق، 2003، ص46.
56. مفا و مكرتن ژ شقان قاسم حسن، بەرجهستهبوونا مەملانا هەڤدژێن دڕاماتيكي، ژێدەرئ بەرئ، ل 85.
57. الأرديس نيكول، ژێدەرئ بەرئ، ل 128.
58. باڤي نازي، ژێدەرئ بەرئ، ل 79.
59. مەكۆن محەمەد تاهەر، ديا لوك ددهڤين درامايي كورديدا (ددهڤرا بەهدينان) وەك نموونە، ناما ماستەرئ، زانكويە دھوك، كۆلێژا ئادابى، 2010، ل 72.
60. د. فواد رشيد، دھق ئەدەبى (ئەدگار چيژ بەھا)، دەرگاى ئاراس، چاپى يەكەم، هەولێر، 2007، ل 31.
61. جيزالده پرينس، زاراقين وەرگيرائى، ژێدەرئ بەرئ، ل 73.
62. ئەمىن عەبدولقادر، شيعريەت درۆمانين سدى ھەروى دا، چاپا ئيكنى، چاپخانا حى ھاشم، ھەولێر، 2018، ل 259.
63. د. شوكرية رسول، مەبەستهكانى گيرانهو لە چيروكهكانى ماف بەرزەنجى دا، گوڤارى زانكويە سەلاحەدين، ھۆماره 12، ھەولێر، 2001، ل 36.
64. د. نجم خالد نجم الدين، تەكنيكي ديا لوك لە ھەندى نموونەى ھاوچەرخى كۆرتە چيروكى كورديدا، گوڤارى زانكويە سەلاحەدين، ھۆماره 24، ھەولێر، 2005، ل 290.
65. ياسين رشيد حسان، ناوەرۆك و تەكنيكي دراماي كوردى، نامەى ماستەر، كۆلێژى زمان، زانكويە سلێمانى، 2004، ل 104.
66. دانا عەلى سەعيد، ھونەرى نووسينى دراما و دھق شانۆى خۆمالي، دەرگاى چاپ و پەخشى سەردەم، سلێمانى، 2003، ل 27.
67. جيزالده پرينس، زاراقين وەرگيرائى، ژێدەرئ بەرئ، ل 196.
68. باڤي نازي، ژێدەرئ بەرئ، ل 175.
69. أبراهم حادة، معجم المصطلحات الدرامية، ط1، دار المعارف، القاهرة، 1985، ص89.
70. شقان قاسم حسن، ژێدەرئ بەرئ، ل 76.
71. مجدي وهبة، معجم المصطلحات الفنية في اللغة والأدب، بيروت، 1979، ص82.
72. شقان قاسم حسن، ژێدەرئ بەرئ، ل 76.
73. عبدالعزيز حمودة، البناء البراي، مكتبة الأنجلو، القاهرة، 1982، ص168.
74. ماري إلياس وحنان قصاب، المعجم المسرحي، اعلام ومصطلحات المسرح وفنون العرض مكتبة لبنان للنشر، ط ۱، ۲۸۳.
75. فەرھەمكا تێرمين وێژي، ژێدەرئ بەرئ، ل 163.
76. د.م.سعود جميل رشيد، پەخشان و ھونەرى وئ، چاپا ئيكنى، چاپخانا ھيئي، 2016، ل 126.
77. كمال الدين عيد، اعلام ومصطلحات المسرح، ط1، الاسكندرية، 2006، ص406.
78. دراميل يعقوب، بسم بركە، مى شيخانى، قاموس المصطلحات اللغوية والأدبية، دار العلم للملاين، ط1، بيروت، 1987، ص244.
79. أحمد سالار، ژێدەرئ بەرئ، ل 103.
80. ياسين رشيد حسان، ناوەرۆك و تەكنيكي درامايي كوردى (1991 – 2002)، نامەى ماستەر، كۆلێژى زمان، زانكويە سلێمانى، 2004، ل 136.
81. د.طه عبدالفتاح مقلد، التثيلية الإذاعية بين ماضيها وحاضرها، مكتبة الشباب، القاهرة، 1975، ص73.
82. شقان قاسم تېروھي، رتياز و مزارين ئەدەبى، پەرتوکهانا خانى، دھوك، 2018، ل 138.
83. ديا لوك ددرامايي كورديدا – ددهڤرا بەهدينان وەك نموونە، مەكۆن محەمەد تاهەر مەقداد، ناما ماستەرئ، كۆلێژا ئادابى، زانكويە دھوك، 2010، ل 69.
84. بەرجهستهبوونا مەملانا هەڤدژێن دڕاماتيكي د داستانا "شيخي سەنعان"، ژێدەرئ بەرئ، ل 104.
85. رەگەزەكانى دراما لە شيعرى ليريكى كورديدا (كۆمانجى خواروو 1980 – راپەرین)، ژێدەرئ بەرئ، ل 44.

ژێدەر

ئیک: ب زمانى كوردی

پەرتووك:

1. ئارام يوسف ئبراهيم، دەروازەيەك بۆ دراما و دراما كوردى، چاپا ئيكنى، چاپخانا ھيئي، ھەولێر، 2017.
2. ئەمىن عەبدولقادر، شيعريەت درۆمانين سدى ھەروى دا، چاپا ئيكنى، چاپخانا حى ھاشم، ھەولێر، 2018.
3. ئبراهيم ئەحمەد سەمو، كاريگەرى كەلەپورى كوردى لە شانۆى كورديدا، چاپى يەكەم، دەرگاى موكرائى، چاپخانەى خەبات، دھوك، 2001.
4. باڤي نازي، فەرھەمكا تێرمين وێژي، چاپا ئيكنى، چاپخانا ھاوار، دھوك، 2012.
5. تەختەى شانۆ، كۆمەلە و تار، و: كامەران حاجى، سەنتەرى ئما، چاپى يەكەم، ھەولێر، 2005.
6. جەوھەر شيخان، بنياتي كارهكەر لە رۆمانەكانى حسين عارف، چاپى يەكەم، ۲۰۱۴، ھەولێر.
7. سەتكەر قادر شيخ مەحمەد، بنياتي گيرانهو لە داستانى (مە م و زين) كى ئەحمەدى خانى و رۆمانى (شارى موسيقارە سپيە كان) بەختيار عەلى، چاپخانەى خانى دھوك، 2009.

8. د.سەلام فەرەج كەریم، گەشەسەندنی درامای كوردی (1975 – 1995)، ج. 1، مەلەندى كوردولۇجى، سەلێنى، 2000.
9. د.فؤاد رەشىد، دقق ئەدەبى ئەدگار. چێژ. بەها، بلاو كراوى ئاراس، چاپى يەكەم، هەولێر ٢٠٠٧.
10. د.عارف حیتو، كەسائى و هەستا خوە كىمىدیتنى، گوفرا مەتین، هژمار 198، دھوك، 2010.
11. د. نەج خالید ئەلوفى، كارەكتەرسازى لە رۆمانى ئىوارى پەروانەى بەختیار عەلى دا، چاپى يەكەم، چاپخانەى موكریانى، هەولێر، 2009.
12. د.شوكریە رەسول، مەبەستەكانى كێرانیە لە چیرۆكەكانى مەرف بەرزىنى دا، گوفراى زانكوى سەلاحەدىن، هژمارە 12، هەولێر، 2001.
13. دانا عەلى سەعید، هونەرى نووسینى دراما و دقق شاتوى خۆمالى، دەرگای چاپ و پەخشى سەردەم، سەلێنى، 2003.
14. د.مسعود جمیل رشید، پەخشان و هونەرىن وئ، چاپا ئێنكى، چاپخانا هیفی، 2016.
15. رمضان حىی قادر، محمد درۆمانا كوردیدا دققەرا بەهدینان گەریان ل باقى بەرزە و دوزمخا مەرفى، چاپخانا هاوار، دھوك، ٢٠٠٦.
16. زاھیر رۆژنەیانى، شیعریەت لەدەروەى شیعەر، دەرگای ئاراس، چاپى يەكەم، هەولێر ٢٠٠٨.
17. زیاد عابد، سەن شائوگەرى، فارتون سەنى، خەونا سەیدانى هێژا، خەونەكا دى، چاپا ئێنكى، چاپخانا پارێزگەها دھوكى، دھوك، 2020.
18. شەقان قاسم بێرەوێ، رێناز و مێزاین ئەدەبى، پەرتوكەكانا خانى، دھوك.
19. شەقان قاسم حەسەن، بەرجەستەبوونا مەللانا هەزین هەققەزین دراماتىكى د داستانا "شەخى سەنعان" یا (فەقیق تەمران) دا، تێژا دكۆرانی، كۆلیژى زمان، زانكوى سەلاحەدىن، 2019.
20. شۆرەشەقان عادل ئەحمەد، زمانشایا تێكستى، ناما ماستەرى، فاكولتیا زانستین مروفاپەق – زانكویا دھوك، ٢٠١٠.
21. مەكسەن مەحمەد تاهەر، دیاكوك ددەققین درامایا كوردیدا (دەققەرا بەهدینان) وەك نمونە، ناما ماستەرى، زانكویا دھوك، كۆلیژا ئادانی، 2010.
22. یاسرى حەسەنى، ددم شەعرا كوردی یا هەققاج دا، كوفرا مەتین، ژمارە ٩٤، چریا دووى، ١٩٩٩.
23. یاسین رەشىد حەسەن، ناوڕۆك و تەكنىكى درامای كوردی، نامەى ماستەر، كۆلیژى زمان، زانكوى سەلێنى، 2004.
24. یاسین قادر بەرزىنخى، فەرەمەكی شاقو، بەركى يەكەم، دەرگای چاپ و پەخشى سەردەم، چاپى يەكەم، سەلێنى، كوردستان، 2008.

دوو: ب زمانى ئەرمەنى:

1. أبراهم حادثة، معجم المصطلحات الدرامية، ط1، دار المعارف، القاهرة، 1985.
2. ارسطو طاليس، فن الشعر، ت: ابراهم حادثة، مكتبة الأنجلومصرية، القاهرة.
3. أم. فورستر. ارکان القصة، الترجمة: كمال عیاد جاد، راجعة: حسن محمود، دار الكريك، القاهرة، ١٩٦٠.
4. أمير مطر، دراسات في الفلسفة اليونانية، دار الثقافة، القاهرة، 1980.
5. الأردیس نیکول، علم المسرحية، ت: دیرنی خشنة، دار سعاد الصباح، ط2، الكويت، 1992.
6. ترفان تودوروف و رولان بارت، في أصول الخطاب النقدي الجديد، ت: احمد المدنى، 1987.
7. د.محمد مندور، الأدب وفنونه، دار النهضة، ط5، القاهرة، 2006.
8. د.لطيف زيتوني: معجم مصطلحات نقد الرواية (عربي – انكليزي – فرنسي)، مكتبة لبنان، دار النهار للنشر، بيروت – لبنان، ٢٠٠٢.
9. د.جميل صليبا، معجم المصطلح الفلسفي، ط1، بيروت، 1995.
10. د.حنان محمد موسى حمودة، الزمكانية و بنية الشعر المعاصر، عالم الكتب الحديث، الاردن ٢٠٠٦.
11. د.راميل يعقوب، بسم بركة، می شیخانی، قاموس المصطلحات اللغوية والأدبية، دار العلم للملايين، ط1، بيروت، 1987.
12. د.طه عبدالفتاح مقاد، التمثيلية الأذاعية بين ماضيها وحاضرها، مكتبة الشباب، القاهرة، 1975.
13. حسن بحراوي، بنية الشكل الروائي، المركز الثقافي العربي، الطبعة الأولى 1990.
14. سمير الحاج شاهين، دراسة الزمن في أدب القرن العشرين، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، ط1، 1998.
15. عبدالرحمن البديوي، الزمان الوجودي، دار النهضة، القاهرة، ط2، 1999.
16. عبدالمالك مرتاض، في نظرية الرواية بحث في تقنيات السرد، عالم المعرفة، ع (240)، كويت، 1990.
17. عبدالعزيز حمودة، البناء الدرامي، مكتبة الأنجلو، القاهرة، 1982.
18. غاستون باشلار، جاليات المكان، ت: غالب ملسا، لبنان، 1984.
19. كمال الدين عبد، اعلام ومصطلحات المسرح، ط1، الاسكندرية، 2006.
20. كوركينا م.س، موسوعة نظرية الأدب، الدراما، ج4، ط2، دار شؤون الثقافة العامة، بغداد، 1986.
21. كرم رشيد، المكان .. الفضاء .. الحيز، دار سباء، الأردن، 1999.
22. فرحان البليل، النص المسرحي الكلمة والفعل، اتحاد الكتاب العرب، دمشق، 2003.
23. مارتين هايدجر، الفلسفة الهوية والذات، ت: محمد مزيان، الكلمة للنشر والتوزيع، لبنان، 2015.
24. ماري إلياس وحنان قصاب، المعجم المسرحي، اعلام ومصطلحات المسرح وفنون العرض مكتبة لبنان للنشر، ط١.
25. مجيد صالح بك، تاريخ المسرح عبر العصور، دار الثقافة للنشر، ط1، القاهرة، 2002.
26. محمد حمدي أبراهيم، رحلة الدراما عبر العصور، النار النبوية، ط1، القاهرة، 2007.
27. محمد خيرى البقاعي، دراسات في النص والتناصية، مركز الإهداء الحضاري، الطبعة الاولى، حلب.
28. محمد عزام، شعرية الخطاب السردى، اتحاد الكتاب العرب، دمشق، 2005.
29. مجدي وهبة، معجم المصطلحات الفنية في اللغة والأدب، بيروت، 1979.
30. مجيد حميد الجبوري، البنية الداخلية للمسرح، دار نشر ضفاف، ط1، لبنان، 2013.
31. نصار محمد، كوفي قاسم، تذوق الفنون الدرامية، جدارا للكتاب العالمي، ط2، عان، 2007.
32. نضال محمد فتحي الشبلي، قراءة النص الأدبي، دار وائل للنشر والتوزيع، الطبعة الاولى، الأردن، ٢٠٠٩.
33. نغله حسن احمد العزاوي، تقنيات السرد وآليات تشكيله الفني، عان، 2011.